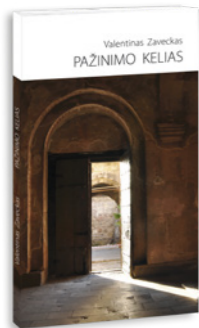

KITOS AUTORIAUS KNYGOS
TIKĖJIMO TEMA

Knygoje pateikiamos subjektyvios mintys apie esmines krikščioniškojo tikėjimo tiesas: Dievo pažinimą, Bibliją, krikščioniškas apeigas ir krikščionio gyvenimą. Knyga skirta tiems, kurie norėtų pažinti arba pagilinti krikščioniškojo tikėjimo pagrindus.

Tai knyga apie žmogaus gyvenimo prasmę Šventojo Rašto šviesoje kartu su Evangelijų komentarais, kurie, tikėtina, daug kam gali padėti suprasti ar kitaip pažvelgti ir į jų turinį.

VALENTINAS ZAVECKAS

Kas žmogui UŽDENGTA

Kas žmogui UŽDENGTA

VALENTINAS ZAVECKAS

Pratarmė

Negalime gyventi tik šia diena ir besirūpindami tik tuo, kas vyksta dabar. Susidurdami su be galo daug idėjų ir požiūrių į įvairius žmogaus gyvenimo aspektus, turime juos gerai apgalvoti ir pasirinkti tai, kas teisinga.

Nuo seno kiekvieną žmogų domina, kas jis, iš kur jis, kaip jis atsirado, koks jo gyvenimo tikslas, kodėl žmonės miršta, kas vyksta po mirties ir kiti panašūs klausimai. Neįmanoma visavertiškai gyventi be daugiau ar mažiau aiškaus supratimo apie šiuos dalykus. Tai gali padėti spręsti tiek asmenines žmogaus, tiek šeimos, tiek visuomenės problemas.

Pasaulio ir žmogaus kilmės, jų likimo klausimai nuo seno yra daugelio mokslinių tyrinėjimų objektas. Tai noras ne tik sužinoti, kada ir kaip susikūrė materialioji Visata, kada ir iš kur atsirado žmogus, bet ir atskleisti tokio atsiradimo prasmę: ar tai įvyko atsitiktinai, veikiant aklam likimui, anonimiam būtinumui, ar dėl transcendentinės, protingos ir geros būtybės, vadinamos Dievu? O jei pasaulis kilęs iš Dievo išminties ir gerumo, tai kodėl egzistuoja blogis, skausmas, mirtis? Nesuvokdami viso šito, mes negalime visiškai suprasti nei savo darbų, nei poelgių, tuo labiau gyvenimo prasmės ir baigties.

Krikščioniškoje visuomenės dalyje šiuos ir panašius klausimus nagrinėja teologai. Jie tiesiogiai užsiima įvairių tikėjimo (ir ne tik) klausimų apmąstymais, dalijasi savo samprotavimais su kitais, todėl verta įsiklausyti į jų aiškinius. Mūsų laiku, kai susiduriame su daugybe skirtingų idėjų ir teologinių požiūrių, ypač svarbu juos suprasti ir pasirinkti, kas teisinga.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN xxxxxxxxxxxxxxxxx

© Valentinas Zaveckas, 2021

© LĮ „Kriventa“, 2021

Tai, kad teologija nagrinėja vertybes, kurios nekinta, vyrauja požiūris, jog visi esminiai teologijos klausimai jau atsakyti, todėl dabar telieka tik priimti ankstesniais amžiais suformuluotus teiginius ir jų laikytis. Vis dėlto tokiu atveju nebūtų nei naujų teologų, nei naujų nuomonių, o jų nuolat buvo, yra ir dar bus.

Labai norėjau išsiaiškinti teologinį požiūrį į žmogaus atsiradimą, egzistenciją ir likimą. Daug atsakymų į savo klausimus radau sisteminėje teologijoje*. Kartu supratau, kad šie klausimai nelabai prieinami platesnei žmonių auditorijai, todėl nusprendžiau pasidalyti savo „teologiniais konspektais“. Kai kurių mano idėjų negalima laikyti savomis, nes jos grįstos kitų požiūriais ir mintimis, o kai kurios gali pasirodyti ir naujos. Galbūt ne visiems jos patiks ar bus priimtinos, bet, manau, paskatins savarankiškiems apmąstymams ir tiesos paieškoms.

* Миллард Эриксон, Христианское богословие. С. Петербург, „Библия для всех“, 1999, 1 088 с.; Чарлз Райри, Основы богословия. Одесса, „Христианское просвещение“, 2008, 655 с.; Stanlei M. Horton, ed., Systematic Theology, Springfield, Mo.; Gospel Publishing House, 1994, 617 p., ir kita.

Nuo ko viskas prasidėjo?

Žmoniją galima padalyti į dvi grupes: viena iš jų vadovaujasi tuo, kad viską priskiria natūraliam vystymuisi, pradedant mįslingu didžiuliu sprogimu ir po jo ėjusiais milijardais metų, per kuriuos susiformavo begalinė Visata, o kartu ir mūsų mažytė Žemė su savo gyventojais. Tai natūralaus evoliucionizmo atstovai. Jų argumentacija maždaug tokia: visa, ką mes pažįstame, turi savo natūralią priežastį. Tiek negyvoji materija, sudaranti Visatą, tiek joje egzistuojanti gyvybė, būtybių įvairovė, tarp jų ir žmogus, atsirado veikiant natūralioms gamtos jėgoms. Ši žmonių grupė demonstruoja siekį suformuotą rezultatą gauti protu. Jiems gyvybė tėra materijos egzistavimo forma. Žmogus, kaip ir bet kuris kitas gyvas padaras, yra tik laikinas Žemės gyventojas – gimė, gyveno, mirė, ir tuo viskas baigėsi. Jų nuomone, gyvos materijos tarpusavio santykiai, taigi ir žmonių etikos ir moralės normos, – tai tik istorijos tėkmėje susiformavę, jos egzistavimą užtikrinantys veiksniai.

Kita žmonių grupė teigia, kad viskas atsirado ir buvo reikiamu būdu sutvarkyta veikiant superišmintingai asmenybei – Dievui. Jų teigimu, žmogus yra sukurtas, jo gyvenimas Žemėje laikinas, po fiziologinės mirties žmogaus laukia gyvenimas kitame pasaulyje. Pagrindinis šios grupės atstovų argumentas evoliucionistams – negyva materija negali virsti gyva ar be pašalinio įsikišimo tapti kita sudėtingesne forma. Ir tai iš tiesų yra labai rimtas argumentas.

Kad tą geriau suprastume, įsivaizduokime atvejį: didžiulėje dykumoje, kur aplink nėra nė vieno žmogaus, randa me robotą (tegl dar tik šiuolaikinį). Paklauskime savęs, ar

negyvoji materija per milijardų milijardus metų be pašalinio įsikišimo galėjo sukurti tokį įrenginį? Atsakymas viena-reikšmiškas – NE. Jam sukurti reikalingas mažų mažiausiai protas. O juk žmogus yra gerokai sudėtingesnė „konstrukcija“ nei šiuolaikinis robotas – jis geba beveik šimtui metų užsitikrinti savo egzistenciją, turi unikalią atmintį, savarankiškai mąsto, priima ir įgyvendina sprendimus, jaučia ir atliepia į kitų jutimus. Tai kaipgi jis galėjo atsirasti savaime? Platesne prasme klausimas liečia ne tik žmogų, bet ir visą kūriniją, netgi Visatą.

Grįžkime prie superišminties, sukūrusios pasaulį. Ar mes turime kokią nors konkrečią informaciją apie ją ir jos kūrybinius gebėjimus, kad galėtume daryti išvadą, jog iš tiesų ji sukūrė viską, ką mes žinome? Deja, taip pat – NE.

Taigi tiek pirmosios, tiek antrosios grupės atstovai vadovaujasi tik savo hipotezėmis. Daugumą teiginių mes priimame neturėdami tam pagrindo, o tai jau fantazijos sritis. Argi mes žinome, kas buvo prieš milijardus metų? Kas buvo prieš Didįjį sprogamą? Kur buvo ir ką darė Dievas? Mes galime daryti išvadas tik turėdami tikrų žinių šaltinį apie tai. Tik tuomet vienos ar kitos grupės atstovų teiginiai galėtų būti priimami kaip tiesa. Evoliucionistams tokie žinių šaltiniai yra archeologija ir paleontologija, o dieviškosios kūrybos atstovams – Biblijoje užfiksuotas Dievo žodis.

Nors šie šaltiniai šiek tiek praskleidžia uždangą į nežinomybę, bet jų duomenys nėra galutinai aiškūs, derantys tarpusavyje ir suvokiami. Šiandien mes dar nesuprantame netgi paprasčiausių dalykų, pavyzdžiui, aš nesuprantu, kam žemėje reikalinga tokia daugybė skruzdėlių – teigiama, kad jeigu pasaulyje pasvertume visų gyvūnų rūšis atskirai, tai didžiausią svorį sudarytų skruzdėlės. Kitas nesupranta kitų dalykų. O ką jau kalbėti apie žmogų – kodėl jis vienintelis

žemėje turi protą ir geba kurti? Kodėl banginis, turėdamas gerokai didesnes smegenis ir galbūt ilgiau gyvenęs žemėje, to negali (o gal ir jis turi savitą, netgi geresnį protą nei žmogus? Bent aš esu įsitikinęs, kad gyvūnai taip pat protauja. – V. Z.).

Daug ką galima savaip išsiaiškinti, palyginti, kaip tą dalyką supranta kiti, ir priimti tą nuomonę, kuri atrodo įtikimiausia. Aš – žmonių giminės atstovas, todėl man svarbu žinoti nors apie save: kas aš esu, kam aš esu, kas manęs laukia ateityje, ar mano gyvenimas prasideda gimus ir baigiasi mirtimi? Galėčiau išvardyti daug klausimų, į kuriuos noriu turėti atsakymus, antraip gyvenimas man atrodo paslaptinai bevertis. Jeigu aš pripažįstu tik tai, kad gimiau tėčio ir mamos aistros sūkuryje ir kad esu tik laikinas gamtos kūrinys, noriu suprasti, kodėl žmonių gyvenimai tokie skirtingi: vieni laimingi ir turtingi, kiti alksta, trokšta, serga, kenčia, miršta, vergauja. Vien pagalvojus, kad dar šiandien yra žmonių vergų, tai yra gyvulių, turinčių žmogaus pavidalą, kuriuos galima maitinti arba ne, mušti ir prievartauti, parduoti ir net nužudyti, o ir aš galėjau būti tarp jų, – sukrečia iki sielos gelmių. Taigi kas aš esu?

Kas aš?

Šiuolaikinis žmogus nedaug galvoja apie savo atsiradimą ir likimą. Jis gana pasyviai priima visa, ką šiais klausimais siūlo vyraujančios nuomonės. Gaila, bet dažnam svarbiau ne pamatiniai klausimai, o tai, kas vyksta dabar, jo asmens gerovė ir vieta gyvenime.

Mūsų kasdienis gyvenimas tarsi besisukanti karuselė – viena diena panaši į kitą: miegam, keliamės, prausiamės, valgome, einame į darbą, perkame maistą, grįžtame į namus, kažką nuveikiame, valgome, žiūrime TV, einame miegoti... Ir šitaip diena iš dienos. Aišku, atskirų žmonių dienotvarkė skiriasi – į bendrą ritualą įsiterpia kiti žmogaus pomėgiai: šeima, darbai, draugai, pramogos, sportas, kelionės ir pan. Vieno ar kito mūsų veiksmo motyvacija vėlgi įvairi, pavyzdžiui, dirbu, kad užsidirbčiau pinigų, kurie reikalingi norint išlaikyti šeimą, užtikrinti jos ir savo komfortišką gyvenimą, arba – sportuoju, kad palaikyčiau sportinę formą, būčiau sveikas, gražiai atrodyčiau, keliauju – noriu praplėsti savo pažinimą, patirti naujų įspūdžių, gauti adrenalino ir pan.

O kam man tai? Ir atsakymą vėlgi nukreipiame į jau minėtas motyvacijas. Ir taip viskas sukasi ratu. O klausimas „Dėl ko aš sukuosi šioje karuselėje?“ taip ir lieka be atsako.

Šios nežinomybės akivaizdoje nemažai žmonių pasimeta, galvoja, kad gyvenimas iš tiesų yra betikslis. Kai kurie net patiria baimę, pamano, jog vienintelė išeitis nutraukti betikslį egzistavimą yra savižudybė, ir tai įvykdo, sukeldami skausmą artimiesiems. Taip buvo visais laikais, yra ir dabar.

Kodėl šitaip atsitinka? Nejaugi toks nuostabus kūrinys – žmogus iš tiesų negali gyventi visaverčio gyvenimo? Ar mes, žmonės, įpratome galvoti apie jį kaip apie kažkokią gyvulio gyvenimą, kurio tikslas – skaniai pavalgyti, minkštai išsimiegoti, pasimėgauti malonumais ir kurio galas žemės duobėje? Ar mūsų gyvenimo tikslą apsprendžia motulė gamta ir žmogus tėra kaulų krūvelė kape? Gal visgi privalome giliai apmąstyti savo gyvenimo prasmę? Bet tam visų pirma reikia pačiam daug ką sužinoti. Pradėkime

nuo to, ar galime atsakyti į paprastą klausimą – **kas yra žmogus?**

Kitų žmonių santykis su žmogumi dažnai formuojasi pagal visuomeninį požiūrį į jį. Kai į žmogų žvelgiama tik kaip į *fizinę būtybę*, tai priimama dėmesin vienintelė ir faktiškai pagrindinė aplinkybė – žmogaus materialinė padėtis. Jeigu žiūrima kaip į *protingą būtybę* – visų pirma kreipiamas dėmesys į jo intelektą, jeigu žmogus priimamas kaip *emocinė asmenybė*, tai santykiuose su juo vadovaujamosi emociniais supratimais, o jeigu į žmogų žvelgiame kaip *seksualią asmenybę*, tai aišku, kad sekso klausimai turi būti vieni pagrindinių jo gyvenime.

Panagrėnkime kai kuriuos visuomenėje labiausiai paplitusius požiūrius į žmogų: *žmogus – mašina*. Tai gana dažnas požiūris. Pavyzdžiui, darbdavį labiausiai domina tai, ką žmogus gali daryti, jo gebėjimai atlikti tą ar kitą darbą. Sveikata, jo šeima ir kita jam rūpi tik darbo atlikimo aspektu. Vadovaudamasis šiais sumetimais darbdavys priima žmogų į darbą ir netgi mano esąs jo savininku, nusprenddamas, ką ir kaip jis turi daryti, kada turi ateiti ir kada išeiti iš darbo, kaip jam atsilyginti už darbą. Darbdavys kontroliuoja beveik visą žmogaus gyvenimą, bet jis jam rūpi tik tuo aspektu, kiek šis gali atlikti jam pavedamus darbus. Žmogaus ir mašinos sulyginimas labai aiškiai atsiskleidžia įgyvendinant gamybos procesų automatizavimą – anksčiau darbus vykdęs žmogus tampa nereikalingas ir be jokios sąžinės graužaties atleidžiamas. Pagrindinis tokio požiūrio žmonių (darbdavių) rūpestis yra tai, kad žmogus (darbuotojas) patenkintų tuos jų poreikius, kuriuos gali atlikti mašina. Visa kita jų nedomina.

Šitaip į žmogų žvelgiama ne tik gamyboje, bet dažnai ir kitose gyvenimo srityse, netgi religijos. Galėčiau pateikti

pavyzdį iš vieno aukštosios mokyklos mokslų daktaro gyvenimo. Didelę savo gyvenimo dalį jis atidavė pedagoginiam ir moksliniam darbui, bet, atėjus pensiniam laikui, darbdavys net „Ačiū“ nepasakė. Atrodytų, tokios įstaigos administracijoje vien aukšto intelekto žmonės ir viskas turėtų vykti kitaip, tačiau... Atlikęs savo darbus žmogus laikomas niekam nereikalingu ir niekam nesvarbiu.

Kai šitoks požiūris į žmogų, jo pasitraukimas iš gyvenimo (mirtis) tėra normalus reiškinys. Kaip visuomenės nedomino žmogaus gyvenimas, taip nedomina ir tolesnis jo likimas.

Požiūris į žmogų kaip mašiną veda prie žmogaus nuasmeninimo, o patį žmogų – prie nusivylimo.

Į žmogų galima žvelgti ir iš kitos pozicijos, pavyzdžiui, tik *kaip į gyvūną*. Besilaikantieji šio požiūrio mano, kad žmogus tėra gyvūnijos, nors ir aukščiausios išsivystymo formos, šakos atstovas. Jo atsiradimo procesas ir jo baigtis tokia pati, kaip ir kitų gyvūnų. Juk tarp žmogaus ir gyvūnų nėra jokio kokybiško skirtumo. Skiriasi tik jų išsivystymo lygis. Žmogaus kitokia kūno forma, labiau išsivysčiusios smegenys ir geresnė reakcija į stimulus. Jo elgesio motyvacija suprantama kaip biologiniai potraukiai ir impulsai. Žmogaus, kaip ir gyvūnų, elgesį galima paveikti tais pačiais stimulais: teigiami – apdovanojimai, neigiami – bausmės. Jų veikiamas žmogus išmoksta reaguoti į atitinkamas situacijas. Dažnai šitaip apie save mano ir pats žmogus.

Tokį požiūrį į žmogų galima nagrinėti tik kaip abstrakcinę teoriją. Juk nė vienas biologas į savo kūdikį nežiūrės vien kaip į dar vieno žinduolio atsiradimą.

Į žmogų galima žvelgti ir vien *kaip į seksualinę būtybę*. Zigmundas Froidas pirmasis ėmė išsamiai analizuoti procesus, kurie lemia mūsų elgesį ir vyksta žmogaus

sąmonėje ir pasąmonėje. Seksą jis laikė žmogaus asmenybės pagrindu. Froido teorija teigia, kad bet koks žmogaus elgesys iš esmės remiasi seksualine motyvacija ir seksualinės energijos pasireiškimu [*Sigmund Freud, New Introductory Lectures on Psychoanalysis, New York: Norton, 1933, p. 103–105*]. Meilė, džiaugsmas, laimė, sėkmė yra seksualinio pasitenkinimo rezultatas. Priešingai – seksualinio potraukio nebuvimas kelia susierzinimą, pyktį, neapykantą, nesėkmes ir pan. Nors teorinės Froido schemos ir nebuvo visuotinai priimtos, tačiau pagrindinė jo prielaida yra gana populiarė. Įkyrus dėmesys seksui rodo, kad požiūris į žmogų kaip seksualinę asmenybę yra plačiai paplitęs ir šiandien. Pavyzdžiu paimkime šiuolaikinę reklamą – čia vyrauja nuomonė, kad nieko negalima parduoti, jeigu reklamai nesuteikiama seksualinio atspalvio.

Netgi religijos srityje manoma, kad lytinis geismingumas yra kažkas, ką žmogus įgijo savo gyvenimo pradžioje, ir tai laikoma įgimtąja nuodėme.

Toks požiūris į žmogų jam pačiam kelia tuštumos ir nepasitenkinimo jausmą, nes viskas laikina, – džiaugsmas ir malonumas trumpalaikis.

Žmogus gali būti traktuojamas ir vien kaip *ekonominė būtybė*. Šis požiūris akcentuoja materialią gyvenimo pilnatvę. Manoma, kad pagrindinę įtaką žmogui turi ekonominės jėgos. Pakankamas maisto kiekis, apranga ir būstas yra pagrindiniai žmogaus poreikiai. Kai žmogus turi galiomybes patenkinti visus šiuos poreikius, jis yra patenkintas ir atlieka savo paskirtį. Tokį požiūrį labiausiai atitinka dialektinio materializmo ideologija, kuri istorijos varikliu laiko ekonomines jėgas, nuosekliai vedančias visuomenę iš vienos išsivystymo stadijos į kitą: iš vergijos į feodalizmą, iš feodalizmo į kapitalizmą, iš kapitalizmo į visuomeninę

gamybos priemonių nuosavybę – socializmą ir galų gale į komunizmą, kai įgyvendinamas principas „Iš kiekvieno pagal sugebėjimus, kiekvienam pagal poreikius“. Šis požiūris gali tenkinti tik tuo atveju, jei žmogus ignoruoja savo patirtį, nes jo poreikis niekada nėra ir negali būti patenkinamas.

Galima būtų paminėti dar keletą kitų požiūrių į žmogų: žmogus kaip *laisva asmenybė* – žmogaus valia laikoma pagrindine asmenybės esme; žmogus kaip *visuomeninis subjektas* – manoma, kad žmogus iš esmės yra tik visuomenės narys ir, jeigu taip nėra, jo negalima laikyti tikru žmogumi. „Tas, kuris dėl savo prigimties, o ne atsitiktinių aplinkybių gyvena ne valstybėje, yra arba morališkai neišsivysčiusi būtybė, arba antžmogis“, – rašė Aristotelis, valstybę suprasdamas kaip kolektyvą, žmonių bendruomenę. Ekonomiškai išgyventi žmogus vienas nesugebėtų.

Visi minėti požiūriai, nors vertina žmogaus kaip fizinės asmenybės poreikių patenkinimą, sukelia tuštumos ir nebaigto atsakymo į pagrindinius žmogaus egzistencijos klausimus jausmą. Jie visiškai ignoruoja žmogaus asmeninę patirtį, vidinę būseną, jį gniuždo, skatina negatyvų mąstymą apie save ir savo likimą.

Požiūrių į žmogų visumoje išsiskiria *krikščioniškasis požiūris*, teigiantis, kad žmogus yra Dievo kūrinys. Tai reiškia, pirma, kad žmogus atsirado ne evoliucijos keliu, o dėl sąmoningų Dievo veiksmų, antra, žmogui būdingas panašumas į savo Kūrėją-Dievą ir jis turi galimybę su juo bendrauti. Būtent dėl šio požiūrio žmogus pajunta savo vertę, įgyja savo būties pradžios atskaitos tašką ir žino jos pabaigą. Žmogaus poreikiai turi svarbią reikšmę, tačiau tai, kad jis sukurtas pagal Dievo atvaizdą ir panašumą, jam neleidžia vadovautis vien savo įgeidžių tenkinimu ar būti veikiamam

kitų poreikių (ekonominių, seksualinių ir pan.). Netgi žmogaus santykius su kitais būties atstovais apsprendžia jo santykių su Kūrėju pobūdis. Krikščioniškasis požiūris į žmogų labiau atitinka jo prigimtį nei kiti aukščiau minėtieji. Jis visapusiškiau paaiškina visą spektrą žmogaus gyvenimą apsprendžiančių veiksnių: atsiradimą, būtį ir likimą, skatina jį mąstyti apie gyvenimo prasmę, sąmoningai formuoti savo elgesį, teikia viltį.

Iš kur aš?

Jei į žmogaus atsiradimą Žemėje žvelgsime tik iš natūralaus vystymosi ar Biblijos pozicijos, klausimas „Kada ir iš kur Žemėje atsirado žmogus?“ kaip buvo, taip ir liks neišskus, nes pagal vieną žmogus atsirado per ilgą evoliucionavimo laikotarpį ir tam randama daug įrodymų, o pagal kitą – Dievas Žemę, žmogų ir likusį pasaulį sukūrė taip pat ne vienu istoriniu momentu.

Biblijos Pradžios knygoje yra du pasakojimai apie žmogaus sukūrimą (*Pr* 1, 26–29 ir *Pr* 2, 7; 21–23). Pirmajame pasakojime sakoma, kad Dievas šeštąją savo kūrybos dieną (kai visa kita jau buvo sukurta) sukūrė žmogų pagal savo atvaizdą – vyrą ir moterį, pavedė jiems daugintis ir užvaldyti žemę su visais jos kūriniais.

Antrajame pasakojime kalbama apie tai, kad Dievas iš žemės dulkių sukūrė žmogų (kai žemėje dar nieko nebuvo), iš pradžių – vyrą (hebr. *adam*) ir „įkvėpė į jo nosį gyvybės kvapą. Taip žmogus tapo gyva būtybe.“ Žmogų Dievas apgyvendino Edeno sode, kad šis jį įdirbtų ir saugotų. Tik vėliau Dievas sukūrė moteriškę kaip pagalbininkę jam.

Gal ką šokiruos mano nuomonė, bet aš manau, kad Dievas žmones sukūrė per du kartus: iš pradžių pirmuosius žmones primatus, vėliau – Adomą ir Ievą. Dėl Adomo ir Ievos sukūrimo bei jų statuso yra daugybė teorijų, bet daugiausia nesutariama dėl to, ar galima juos išvis laikyti realiai egzistavusiais žmonėmis. Pavyzdžiui, šveicarų reformatų teologas Heinrichas Emilis Brunneris [*Emil Brunner, Man in Revolt. Philadelphia: Westminster, 1947, p. 88, n. 1*] žmonių istoriškumo klausimą pripažino gana svarbiu ir teigė, kad jį reikia spręsti ne tik dėl religijos apologetikos, bet ir teologijos supratimui, nes gamtos mokslai prieštarauja bažnytinei tradicijai, teigiančiai, jog žmogus buvo sukurtas tobulas ir nenuodėmingas, o evoliucinė biologija ir paleontologija rodo priešingai – kuo toliau į praeitį, tuo žmogiškoji prigimtis buvo žemesnio išsivystymo lygio. Brunneris netgi teigia, kad bažnyčia turi atsisakyti įsitikinimo, jog Adomas ir Ieva buvo realūs žmonės, nes tai mokslo pasaulio atstovams kelia tik pašaipą. Pagrindinė problema ta, kad pasakojimas apie Adomą ir Ievą yra toje pačioje pasaulio vystymosi plokštumoje. Būtent dėl to jis prieštarauja moksliniams teiginiams apie pasaulio ir gyvybės atsiradimą.

Brunneris teigė, kad atsisakius Biblijos teiginių apie istorines Adomo ir Ievos asmenybes nieko neprarandama, priešingai, tik išgryninamas mokymas apie žmogų. Pasakojimą apie Adomą ir Ievą Brunneris laiko palyginimu, panašiu į Evangelijoje pagal Luką minimą palyginimą apie sūnų paklydėlį, kuris, žvelgiant istoriniu pagrindu, tėra tik graži istorija apie jauną žmogų, kažkada seniai išėjęs iš namų. Atsikvošėjęs jis grįžo pas tėvą (*Lk 15, 11–32*). Šveicarų teologas sako, kad lygiai taip pat reikia žiūrėti į Adomo ir Ievos atsiradimo istoriją – ne kaip į šių dviejų žmonių realią istoriją, o kaip į simbolinį pasakojimą.

Tuo labiau kad tai bendriniai vardai, apibūdinantys tiesiog žmonijos atstovus. Adomo vardas „*Adam*“ reiškia „žmogus“, o Ievos (hebr. *Hawwa* – gyvybės šaltinis) – „*motina*“.

Kaip mums reikėtų suprasti tokius teiginius – Adomą ir Ievą laikyti realiais žmonėmis – žmonijos pradininkais ar priimti tai kaip simbolinį pasakojimą?

Naujajame Testamente (*Rom 5, 12–21; 1 Kor 15, 21–22*) apaštalas Paulius apie Adomą kalba kaip apie konkretų žmogų, o ne apie visa apimančią žmogaus sąvoką. Be abejonės, Paulius tikėjo Adomą buvus realiu žmogumi, per kurį į pasaulį atėjo nuodėmė, ir tas įsitikinimas sudarė jo mokymų pagrindą. Taip manė ir kiti Naujojo Testamento autoriai.

Tarp teologų klausimas apie Adomo ir Ievos realų egzistavimą lieka ginčytinas iki šiol.

Įvairūs požiūriai į žmogaus atsiradimą

Apie žmogus atsiradimą yra daug aiškinimų, kurie vienas nuo kito skiriasi tuo, kad skirtingai traktuoja mokslinius ir biblinius duomenis. Pavyzdžiui, *natūralus evoliucionizmas* bando paaiškinti žmogaus ir kitų gyvybės formų atsiradimą be jokių antgamtinių faktorių. Viską, kas egzistuoja pasaulyje, taigi ir žmogų, sukūrė gamtoje vykstantys natūralūs procesai. Jokia dieviškoji asmenybė neturėjo įtakos šiam procesui nei jo pradžioje, nei jam vykstant. Pagal šią teoriją, prieš keliolika milijonų metų jūros vandenyje dėl jame esančių cheminių medžiagų, veikiant saulės ir kosminei spinduliuotei, atsitiktinai atsirado vienaląsčių organizmų, kurie vėliau

mutacinių pasikeitimų (lot. *mutatio* – pa(si)keitimas, permaina – genetinės medžiagos pokytis, išsigimimas) ir natūralios atrankos būdu davė pradžią augalams, gyvūnams ir žmogui. (Kartais teigiama, kad gyvoji sėkla atkeliavo iš kosmoso, bet norint tai pagrįsti dar tektų atsakyti ir į klausimą, o iš kur kosmose atsirado gyvybė?) Atomų, aplinkos sąlygų, laiko, atsitiktinumo atvejai suformavo viską, ką mes dabar turime. Šio požiūrio atstovai nepateikia jokio paaiškinimo, kaip tai vyko, – tiesiog konstatuoja, kad taip buvo. Pasak jų, gamtos įvairovė, taigi ir gyvoji materija – gyvūnų rūšys, atsirado dėl įvairių aplinkybių kombinacijų. Mūsų pasaulis – tai atsitiktinių atomų derinių rezultatas, kurių aukštesniame lygyje pasireiškia procesas, vadinamas natūralia atranka. Rūšies tobulėjimo sąlyga – keičiantis aplinkos sąlygoms, išlieka tik labiausiai prie jų prisitaikę kiekvienos rūšies individai. Kitas veiksnys, veikiantis rūšies keitimąsi, yra mutacija. Vykstant šiam procesui, atskiruose individuose atsiranda naujų požymių, kurių nebuvo ankstesnėje kartoje. Evolucionistai teigia, kad žmogus – organizmas, pasižymintis aukščiausiomis savybėmis, atsirado vykstant be galo ilgam procesui. Žmogaus savybės padėjo jam ne tik išgyventi, bet ir užimti tą padėtį, kurioje dabar esame. Jis buvo labiausiai prisitaikęs, todėl ir išgyveno, teigė Čarlzas Darvinas [*Charles Darwin, The Origin of Species, 6th London ed. Chicago: Thompson and Thomas, n. d., p. 473*].

Nors natūralus evoliucionizmas nėra pats geriausias mokslinių faktų patvirtinimas, bet jis dera su jais. Biologijoje, antropologijoje, paleontologijoje nėra nieko, kas iš esmės prieštarautų tokiam požiūriui, bet, kita vertus, šie mokslai nepatvirtina visų evoliucionizmo teiginių. Kartais tenka daryti prielaidas bendrai priimtų gamtos dėsnių pagrindu, pavyzdžiui:

– mutacijų klausimu – mutacijos gana retos, ir natūralios atrankos metu mutavę organizmai dažniausiai žūva nespėjęs įsitvirtinti naujam pokyčiui;

– atsitiktiniam gyvybės atsiradimui Žemės amžius per trumpas – tikimybė atsirasti vienai proteino molekulei yra 1 padalintam iš 10^{243} [*Lecomte du Nouy, Human Destiny (Žmogaus likimas). London: Longmans, Green and Co., 1947, p. 34*];

– evoliucijos teorija prieštarauja antram termodinamikos dėsniui (pagal šį dėsnį bet kuri izoliuota sistema turi natūralų polinkį degeneruoti į mažiau tvarkingą būseną);

– kasinėjimuose nerasta jokių pereinamųjų vystymosi formų.

Evoliucinis požiūris sunkiausiai suderinamas su bibliiniu mokymu apie žmogaus atsiradimą.

Nuo natūralaus evoliucionizmo sampratų mažai kuo skiriasi *deistinis evoliucionizmas*.

Deizmas – religinė filosofija, pripažįstanti Dievą tik kaip beasmenį pasaulio pradininką, neturintį įtakos jo tolesnei raidai. Pasak deistų, Dievas padėjo evoliucijos pagrindą, sukurdamas pradinę materiją ir įdiegdamas jos vystymosi dėsnius. Jis tarsi suprogramavo materijos vystymosi procesą, o po to atsiribojo nuo savo kūriniių ir nesikišo į tolesnę jų raidą. Taigi tolesnės gyvybės formos atsirado vykstant evoliucijai. Atmetus teiginius apie materijos ir gyvybės formų atsiradimą, deistinis evoliucijos procesas niekuo nesiskiria nuo natūralaus evoliucionizmo. Tokie deizmo teiginiai, nors ir dera su moksliniais duomenimis, ryškiai kontrastuoja su Biblijos teiginiais, pagal kuriuos Dievas dalyvauja kūrybos aktuose.

Natūraliam evoliucijos procesui priešingą nuomonę išreiškia vadinamojo *kreacionizmo* atstovai (angl. *Creation*

Science – sukūrimo mokslas). Jie teigia, kad visa gyvybė ir jos formos, pasaulis, Visata ir Žemė buvo sukurti antgamtinės būtybės – Dievo arba jai dalyvaujant. Galima išskirti du pagrindinius kreacionizmo tipus: *tiesioginį* ir *progresyvuįjį*. Tiesioginio kreacionizmo atstovai remiasi pažodine Biblijos interpretacija. Jie teigia, kad Dievo kūrybos procesas Žemėje buvo trumpalaikis. Visos skirtingos kūrybos proceso stadijos teužėmė mums įprastas šešias dienas. Dievas sukūrė pasaulį ir visa, kas jame yra, iš nieko, nenaudodamas jokių šalutinių priemonių ar biologinių mechanizmų. Visos naujos rūšys atsirado ne modifikuojant jau esamas, o buvo sukurtos visiškai naujos. Žmogus, koks jis dabar yra, taip pat neišsivystė iš jau sukurtų kūrinių, – jis sukurtas visoje savo pilnatvėje. Nors ši kreacionizmo teorija dera su bibline, ji nesuderinama su moksliniais duomenimis, nes reikia pripažinti, kad moksliniai duomenys gyvybės vystymosi procese liudija reikšmingus laiko periodus ir įvairias gyvybės rūšių formas.

Vadinamojo *progresyviojo kreacionizmo* atstovai teigia, kad Visatos amžius yra milijardai metų ir kad Dievo kūrybos procesas Žemėje tęsėsi taip pat ilgą laiką – Biblijoje aprašytos 6 kūrybos dienos reiškia ne įprastas dienas, o šimtus milijonų metų ar net daugiau. Kūrybos procese Dievas nesinaudojo jau sukurtą gyvybę, nedarė jokių jos pakeitimų. Jis kūrė viską naujai. Kartu su kūrybos procesu vyko ir jau sukurtų kūrinių evoliucija. Progresyviojo kreacionizmo šalininkų nuomone, kai atėjo laikas sukurti žmogų, Dievas jį sukūrė ne patobulindamas kažkokią žemesnę būtybę, o mentaliai naujai ir visoje pilnatvėje. Buvo sukurtą nauja tiek fizinė, tiek dvasinė žmogaus asmenybė. Biblija teigia, kad žmogus buvo sukurtas iš „žemės dulkių“. Pagal juos „žemės dulkės“ nebūtinai reiškia realią fizinę žemę, dirvą, dulkes.

Jų manymu, šis biblinis posakis tėra tik vaizdinė išraiška pirmųjų skaitytojų supratimui. Tiesioginis ir progresyvu-sis kreacionizmas sutaria dėl to, kad žmogus, toks, koks jis yra, buvo sukurtas iš karto ir visoje pilnatvėje. Progresyvu-sis kreacionizmas neatmeta to, kad po kūrybos akto vyko ir tam tikras žmogaus vystymasis.

Kreacionistai įvairiai interpretuoja Nojaus tvano teoriją. Pasak vieno, didžiulio potvynio metu žuvo didelė dalis gyvybės formų, kurios nuskendo susidariusiame purve, dėl to dabar galima rasti fosilijų, pasiskirsčiusių nevienodo amžiaus uolienose. Kiti teigia, kad potvynio metu mažesni gyvūnai – žinduoliai galėjo išlikti medžių viršūnėse, o žmonės išsigelbėti kalnuose.

Dar kitokios nuomonės laikosi *teistinis evoliucionizmas* – teizmas, kuris pripažįsta esant vienintelį Dievą kaip antgamtinę būtybę, laisvai sukūrusią pasaulį ir aktyviai veikiančią jame, tai yra pripažįsta jo nuolatinę įtaką pasaulio raidai. Pasak teistų, Dievas davė pasaulio vystymosi raidos pradžią, sukurdamas pirmą organizmą, po to tęsė darbą, nukreipdamas jo vystymosi procesą į savo numatytą tikslą. Kartkartėmis Dievas dalyvauja gyvybės vystymosi procese, kad padarytų tam tikrus pokyčius jame, bet tam naudoja jau sukurtą medžiagą ir priemones. Teistai teigia, kad Dievas sukūrė pirmąjį žmogų naudodamas jau esamus kūrinius. Žmogaus sielą Jis sukūrė „įpūsdamas“ savo Dvasią labiausiai išsivysčiusiam primatui ir paversdamas jį žmogumi. Taigi žmogaus fizinė prigimtis buvo evoliucijos proceso rezultatas, o jo dvasinę prigimtį Dievas sukūrė ypatingu būdu. Šis *teistinio evoliucionizmo* teiginys dera su moksliniais duomenimis, kadangi pripažįstama, jog fizinė žmogaus prigimtis galėjo evoliucionuoti. Kalbant apie biblinius teiginius, reikėtų pasakyti, kad dauguma teizmo atstovų mano, jog

Adomas ir Ieva buvo realūs žmonės. Dėl kitų žmogaus sukūrimo aspektų teistai sako, kad Biblijoje nieko konkretaus nekalbama, kaip būtent buvo sukurtas žmogus, – „žemės dulkes“ jie laiko simboliniu posakiu, reiškiančiu kažkokią jau egzistavusią žemesnės formos būtybę.

Kuris teisiausias?

Sutikite, kad nagrinėti požiūriai į žmogaus atsiradimą tėra filosofiniai bandymai suderinti mokslinius ir biblinius teiginius. Vieni griežtai laikosi Biblijoje aprašytų faktų, kiti – mokslinių įrodymų. Tuo atžvilgiu iš mūsų nagrinėtų atvejų priimtinausi atrodytų *teistinis evoliucionizmas* ir *progresyvusis kreacionizmas*. Tarp šių požiūrių šalininkų yra ir nemažai giliai Biblija tikinčių teologų. Abu požiūriai gana pagrįstai gali paaiškinti tiek biblinius, tiek mokslinius teiginius. Taigi telieka išsiaiškinti, kuris iš jų yra gilesnis ir tai daro su mažiausia paklauda. Tarkim, kad esame teistinio evoliucionizmo atstovai ir manome, jog „žemės dulkės“ yra kažkokio anksčiau buvusio primato simbolis. Tada susiduriame su problema, ar šis simbolis neprieštaruoja kitiems Biblijos teiginiams. Pradžios knygoje (*Pr 3, 19*) sakoma: „...nes tu esi dulkės ir į dulkes turi vėl pavirsti“*. Jeigu laikome, kad (*Pr 2*) 7 eilutėje minimos dulkės simbolizuoja egzistavusį gyvą primatą, reikėtų manyti, jog po mirties žmogus grįžta į primato pasaulį, faktiškai žmogus virstų ne žmogumi. Sutikite, kad tai nesąmonė. Antra, į ką reikėtų atkreipti dėmesį šio požiūrio šalininkams, yra tai, kad (*Pr 2, 7*) sakoma: „...tada Viešpats Dievas supavidalino žmogų iš žemės dulkių ir įkvėpė į jo nosį gyvybės kvapą. Taip žmogus tapo gyva būtybe.“

Pasak teistinių teiginių, žmogaus primatas jau turėjo būti gyva būtybė. Taigi vėl neatitinka to, kas rašoma Biblijoje. Trečią neatitikimą reikėtų priskirti fizinės ir dvasinės žmogaus dalių skirtumui, o tai taip pat prieštarauja Biblijos teiginiams apie žmogaus asmenybės vientisumą. Jeigu šį teiginį dar būtų galima kaip nors ginčyti, tai pirmieji du nesutapimai leidžia teigti, kad teistinio evoliucionizmo atstovai nėra visai teisūs. Taigi tenka pripažinti, kad *progresyvusis kreacionizmas* labiau suderina mokslinius ir biblinius duomenis nei *teistinis evoliucionizmas*.

Krikščioniškos bažnyčios nėra vieningos nuomonės apie kreacionizmą: katalikų bažnyčia neturi oficialios pozicijos sutvėrimo atžvilgiu ir leidžia tikintiesiems pasaulio sutvėrimą interpretuoti patiems, dauguma protestantiškųjų bažnyčių laikosi 6 dienų sutvėrimo pozicijos, dažniausiai datuodamos tą įvykį maždaug prieš 6 000 metų. Stačiatikių bažnyčios paiso nuomonės, jog Dievas panaudojo evoliuciją, kad sukurtų pasaulį per milijardus metų, kita jų dalis priešinasi šiam argumentui, tvirtindama, kad taip paaiškinama žmogaus kilmė, tačiau ne sielos atsiradimas.

Kada žmogus atsirado Žemėje?

Žmonijos amžiaus problema nėra lengvai ir paprastai sprendžiama. Kalbant apie žmogų kaip žmogišką būtybę, reikėtų pasakyti, kad mokslas vertina įvairius kriterijus, pavyzdžiui, kada jis pradėjo naudoti darbo įrankius,

rūpintis savo numirusiais gentainiais, bendrauti naudodamas simbolius, kada atsirado kalba ir kiti kultūriniai požymiai, žemdirbystė ir gyvulininkystė. Pradžios tašką, kada žmogaus rūšies vystymasis tampa ne tik biologiniu, bet ir istorijos objektu, įprasta sieti su pirmaisiais pasigamintais įrankiais. Šiandien žinoma, kad jau paleolito laikmečiu (3–2,5 mln. metų pr. m. e.) *australopitakai* naudojami iš akmens pasigamintais įrankiais, apie 400 000 m. pr. m. e. žmonių primatai pradėjo įvaldyti ugnį, o apie 300 000 m. pr. m. e. jau randama ankstyvos medžioklės pėdsakų. Maždaug 200 000 m. pr. m. e. neandertaliečiai jau mokėjo gamintis įrankius derindami medį ir akmenį, turėjo nemažą medicininių žinių bagažą, savo mirusiuosius laidojo su įkapėmis.

Vienas subtiliausių paleoantropologams tenkančių uždavinių – nustatyti hominidų (žmonių primatų) rūšių gyvavimo laiką ir sąsajas. Mokykloje mus mokė į žmogaus evoliuciją žvelgti tarsi į laike ištįsusį siūlą, ant kurio viena po kitos suvertos visos hominidų rūšys. Dabar žinoma, kad tų siūlų buvę ne vienas, kai kurios hominidų rūšys egzistavo paraleliai erdvėje ir laike. Antai ilgą laiką manyta, kad neandertaliečiai buvo mūsų protėviai. Šiandien jau žinoma, kad jie buvo tik kita žmonių primatų rūšis.

Manoma, kad labiausiai į mus panašūs hominidai išsivystė maždaug 100 000 m. pr. m. e. Jie ir neandertaliečiai kažkurį laiką gyveno kartu, vėliau neandertaliečiai pasitraukė labiau į pietus ir išnyko apie 31–29 tūkst. m. pr. m. e. [Yuval Noah Harari. *SAPIENS. Glausta žmonijos istorija*. Vilnius: BALTO print, 2016, p. 25–26].

Vis dėlto visas evoliucijos procesas yra be galo sudėtingas. Nauji moksliniai atradimai kartais priverčia vėl iš naujo pergalvoti žmonių atsiradimo istoriją.

Vieni labiausiai intriguojančių klausimų *Homo sapiens* (protingojo žmogus) istorijoje yra sąmonės (savimonės) ir kultūros išnirimas. Šie požymiai *Homo sapiens* labai ryškiai ir aiškiai išskiria iš visų kitų gyvybės formų. Kita problema – kaip suderinti mokslinę ir biblinę žmogaus atsiradimo teoriją? Biblijoje aiškiai pasakyta, kad Adomą visoje pilnatvėje tiek fizine, tiek dvasine prasme, tai yra tokį, kokie mes esame dabar, sukūrė Dievas (Ievos kilmė susijusi su Adomu). Taigi tektų pripažinti, kad iki tol Žemėje buvo tik į jį panašios būtybės, kurias mes priskiriame žmonių protėviams.

Iš esmės tai neprieštarautų Biblijos teiginiams, nes joje sakoma, kad prieš sukurdamas žmogų Dievas leido Žemėje atsirasti įvairios veislės gyvuliams, ropliams ir laukiniams žvėrimis. Priimant, kad kūrybos dienos gana ilgi laikotarpiai, būtų galima sutikti su evoliucionistų teiginiais, jog gyvūnai, panašūs į šiuolaikinius žmones, pasirodė maždaug prieš 2,5 milijono metų. Sudarydami *Homo gentį* (žodis „žmogus“ reiškia gyvūną, priklausantį *Homo genčiai*), jie daug metų niekuo neišsiskyrė iš daugybės kitų gyvūnų genčių. Praeityje buvo daug šios genties rūšių. Evoliucionistai teigia, kad, patinka mums tai ar ne, mes esame vienos šių rūšių – *žmoginių beždžionių* – šeimos nariai. Artimiausi gyvi mūsų giminaičiai yra šimpanzės, gorilos ir orangutangai. Taigi, jų teigimu, žmonės išsivystė maždaug prieš 2,5 mln. metų iš Rytų Afrikoje gyvenusių *žmoginių beždžionių* genties, vadinamos *australopitekais*, tai yra „*pietinėmis beždžionėmis*“. Maždaug prieš 2 mln. metų dalis jų paliko savo tėvynę ir paplito Afrikoje, Europoje, Azijoje. Čia prisitaikė prie kitokių gyvenimo sąlygų ir tęsė savo populiaciją. Taip išsirutuliojo skirtingos *Homo* rūšys: *Homo neanderthalensis* (žmonės iš Neanderio slėnio) gyveno Europoje ir Vakarų Azijoje, *Homo erectus*

(stačiasis žmogus) – Rytinėje Azijoje, *Homo soloensis* (žmogus iš Solo slėnio) – Indonezijoje. Kartu vyko evoliucija ir Rytų Afrikoje – čia atsirado *Homo rudofensis* (žmogus nuo Rudolfo ežero), *Homo ergaster* (darbštusis žmogus) ir *Homo sapiens* (protingasis žmogus). *Homo genties* atstovai bastėsi po įvairias žemės vietas. Visus 2 mln. metų pasaulis glaudė keletą žmonių primatų rūšių ir manoma, kad maždaug prieš 10 000 metų dėl objektyvių priežasčių mes, *Homo sapiens*, jame likome vieni. Kas sužadino šį perversmą, tiksliai nežinoma. Dauguma tyrinėtojų laikosi nuomonės, kad tai buvo pažintinių *Homo sapiens* gebėjimų perversmo pasekmė. Pagal labiausiai paplitusią teoriją, tai atsitiktinės genų mutacijos pasekmė – jos pakeitė *Homo sapiens* smegenų neuronų jungtis ir dėl to nepaprastai pakito žmonių mąstymas, atsirado kalba, galimybė dalytis žiniomis, bendravimas, susiskirstymas grupėmis, pasidalijimas į tam tikrą hierarchinę sistemą ir visa kita [Yuval Noah Harari. *SAPIENS. Glausta žmonių istorija*. Vilnius: BALTO print, 2016, p. 13].

Simbolinis mąstymas žymi esminį pažinimo lūžį. Tai nėra tik to pažinimo būdo, kuriuo pasižymi gyvūnai, geresnė versija. Kas paskatino žmogaus sąmonę „išsiskleisti“? Biologija negali paaiškinti nei sąmonės, nei abstraktaus mąstymo, nei kultūros, nes tai nėra biologiniai reiškiniai. Mūsų genuose tai neužkoduota. Pateikiama daugybė paaiškinimų, kaip ir evoliucijos teorijos atžvilgiu, tačiau mįslė dar neišneryta. Būna, kad patvirtinama hipotezė, kad tai galėjo įvykti tik veikiant pašalinei antgamtinei jėgai. Kažkuriuo momentu žmogus tapo ne tik gyvūnu, bet ir „siela“.

Grįžkime prie biblinio varianto ir pabandykime pasiaiškinti, kada ir kaip atsirado biblinis Adomas, kurį laikome šiuolaikinio žmogaus protėviu – pirmuoju žmogumi.

Archeologija teigia turinti įrodymų, kad žemdirbystė ir gyvulininkystė atsirado neolito epochoje – maždaug 12 000 m. pr. m. e. Artimuosiuose Rytuose. Seniausios žinomoms neolito amžiaus gyvenvietės aptinkamos Turkijoje ir Irake. Čia pradėta kultivuoti augalus ir auginti gyvulius. Biblijoje (*Pr* 4, 1–2) rašoma, kad pirmieji Adomo sūnūs buvo Abelis ir Kainas. Abelis tapo avių piemeniu, o Kainas – žemdirbiu. Taigi Adomo ir jo vaikų gyvenimas galėjo vykti kažkur čia ir šiuo laikotarpiu.

Biblijoje nieko konkretaus nekalbama, kaip būtent buvo kuriamas Adomas, kas tos „žemės dulkės“? Gali būti, kad teisūs ir *teistinio evoliucionizmo* atstovai, teigiantys, kad „žemės dulkės“ – tai tik simbolinis posakis, reiškiantis kažkokią jau egzistavusią žemesnės formos būtybę. Reikia pastebėti, kad ir katalikų bažnyčia to iš esmės neneigia.

1950 m. popiežiaus Pijaus XII enciklikoje „*Humani generis*“ pažymima, kad katalikų tikėjimas įpareigoja tikėti, jog sielos yra sukurtos tiesiogiai Dievo, tačiau neprieštaraujama evoliucijos doktrinai, kad žmogaus kūnas gali būti kilęs iš jau anksčiau egzistavusios organinės medžiagos.

Jonas Paulius II patvirtino esminę Pijaus XII išreikštą nuostatą, jog žmogus turi „sielą“ ir nėra tik materija, bet ir Dievo atvaizdas. Pasak Jono Pauliaus II, su tikėjimu nesuderinamos tik tos evoliucijos teorijos versijos, kurios laiko dvasią „gyvosios materijos rezultatu“ ar šios materijos „gretutiniu“ reiškiniu.

Manau, paaiškinimui labai tiktų tokia mintis: tikrasis Adomas nebuvo tas padaras, kuris iki jo buvo panašus į jį fizine prasme – biblinis Adomas ir Ieva kaip asmenys buvo sukurti ir apdovanoti Dievo Dvasia naujai, kaip rašoma Biblijoje, apie 6000 m. pr. m. e. Kuriant Adomą nedalyvavo nei ankstesni žmonės primatai, nei evoliucijos procesai.

Greičiau tai buvo staigus kokybinis šuolis, nei jau egzistavusios sistemos pagerinimas. Tolesnė žmonių genties raida vyko Adomo ir Ievos pagrindu. Kiti *Homo sapiens* genties atstovai antropologine prasme nors ir gyveno iki Adomo ir kartu su juo [E. K. Viktor Pearce. *Who Was Adam? Exsister, England: Paternoster, 1970*], laikui bėgant išnyko, kaip išnyko neandertaliečiai ir kiti primatai. Tam įtakos galėjo turėti ir vėlyvojo paleolito (nuo 35 iki 10 tūkst. m. pr. m. e.) kataklizminiai reiškiniai Žemėje, kai įvairūs pokyčiai (klimato kaita, ledynmetis, kosminiai kūnai – meteoritai, kometos, vulkanų išsiveržimai, epidemijos bei kiti panašūs reiškiniai) privertė žmones primatus keisti gyvenimo būdą. Dėl to dauguma jų išmirė. Aš manau, kad svarbiausias įvykis žmogaus istorijoje buvo tvanas – žuvo visa, kas buvo Žemėje. Tvanas atvertė naują puslapį žmonijos ir Žemės istorijoje – joje liko tik Nojaus giminės nariai, Adomo ir Ievos palikuonys.

Koks tas žmogus?

Toliau gilindamiesi į biblinį žmogaus atsiradimo aiškinimą, Pradžios knygoje rasime parašyta:

„Dievas tarė: „Padarykime žmogų **pagal mūsų atvaizdą, panašų į mus!** Jie tegul valdo jūros žuvis, dangaus paukščius, gyvulius, visus laukinius žvėris ir visus roplius, ropojančius žeme!“ Ir Dievas sukūrė žmogų pagal savo atvaizdą, pagal Dievo atvaizdą jis sukūrė jį, vyriškį ir moteriškę, jis juos sukūrė. Dievas juos palaimino, ir Dievas jiems tarė: „Veiskitės, dauginkitės, pripildykite žemę ir ją užvaldykite!“ (Pr 1, 26–28);

„Kai Dievas sukūrė Adomą, jis padarė jį **panašų į Dievą**. Vyriškį ir moteriškę jis sukūrė juos; jis juos palaimino ir juos praminė „žmonėmis“, kai jie buvo sukurti“ (Pr 5, 1–2).

Ką reiškia „atvaizdas“ ir „panašumas“? Priminsiu, kad žinom tik tai, kas parašyta Biblijoje, visa kita tėra teologinės prielaidos. Kalbant apie „atvaizdą“ galima išskirti tris teologų požiūrius: *esminį, santykinį ir funkcinį*.

Esminio požiūrio atstovai sako, kad Dievo atvaizdas yra žmogaus prigimtinės savybės, kurios gali būti tiek fizinės, tiek psichologinės / dvasinės.

Santykinio požiūrio atstovai teigia, kad atvaizdas – tai ryšio tarp žmogaus ir Dievo ar kitų žmonių suvokimas.

Funkcinio požiūrio atstovai mano, kad atvaizdas pasireiškia ne tuo, kas iš tiesų yra žmogus ar ką jis jaučia, o tuo, ką jis daro.

Krikščioniškos teologijos istorijoje ilgą laiką vyravo esminio atvaizdo supratimas, t. y. kad Dievo atvaizdas žmoguje yra tam tikros žmogaus fizinės prigimtinės savybės. Kalbant paprasčiau, tarsi būtų pasakyta: „Padarykim žmogų, kad jis atrodytų kaip mes.“ Manau, visi sutiksime, kad žmogaus išvaizda negali būti Dievo atvaizdu. Aš manau, kad atvaizdą galėtume suprasti ir kitaip – tai tiesiog **Kūrėjo sumanytas fizinis žmogaus pavidalas**.

Labiau paplitęs požiūris linkęs akcentuoti žmogaus protą – gebėjimą galvoti, mąstyti ir daryti išvadas. Tačiau akcentuoti vien tik protą irgi neteisinga, nes būtų išskiriama tik viena žmogaus prigimtinė savybė – intelektas, o tai reikštų, kad skirtingi žmonės turi skirtingą Dievo atvaizdą.

Biblijos tekste paminėtų dviejų terminų „atvaizdo“ ir „panašumo“ pagrindu susiformavo Dievo atvaizdo žmoguje samprata, sudaryta iš dviejų dedamųjų: „atvaizdas“ nagrinėjamas kaip esminis panašumas dėl proto ir valios,

o „panašumui“ priskiriamos moralinės Dievo savybės, kaip dar viena Dievo dovana žmogui. Tuo būdu visuose žmonėse išlieka gebėjimas vertinti faktus, matyti tiesą ir sąmoningai pasirinkti pagal savo sampratą.

Santykinio požiūrio teologai Dievo atvaizdą žmoguje traktuoja ne kaip kažką, kas priklauso žmogaus prigimčiai. Jie nekelia klausimo, kas yra žmogus ir kokia jo prigimtis, o Dievo atvaizdą žmoguje mato jo santykiuose su Dievu – tai, ką jis išgyvena. Tai yra kažkas dinamiška, o ne statiška. Jie teisūs pabrėždami, kad iš visos kūrinijos tik žmogus žino Dievą ir sąmoningai palaiko ryšį su Juo. Toks Dievo atvaizdas, anot jų, yra universalus ir tinka visiems žmonėms visada ir visur. Jeigu žmogus ir nusigręžia nuo Dievo, jis vis tiek negali paneigti fakto, kad jo ryšys su Dievu yra kitoks nei kitų. Santykiai yra visada – nesvarbu, ar jie pozityvūs, ar negatyvūs. Šio požiūrio atstovai yra tokie žymūs teologai kaip Emilis Bruneris (Emil Brunner) ir Karlas Bartas (Karl Barth).

Funkcionalaus požiūrio atstovų mintys turi galias istorines šaknis ir yra gana populiarios paskutiniuoju metu. Jų teigimu, Dievo atvaizdas žmoguje yra tai, ką žmogus daro. Tai jo vykdomoji funkcija, dažniausiai suprantama kaip viešpatavimas visai kūrinijai. Jie remiasi tuo, kad (*Pr* 1, 26) eilutėje tuoj po žodžių „Padarykime žmogų pagal mūsų atvaizdą, panašų į mus!“ rašoma: „Jie tegul valdo jūros žuvis, dangaus paukščius, gyvulius, visus laukinius žvėris ir visus roplius, ropojančius žeme!“ Funkcionalai mano, kad toks pasakymų sugretinimas turi neatsitiktinę prasmę. Dievo atvaizdas žmoguje yra viršenybė kitų kūrinijų atžvilgiu. Kaip Dievas yra visos kūrinijos Viešpats, taip ir žmogus, viešpataujantis sukurtame pasaulyje, išreiškia Dievo atvaizdą. Šio požiūrio atstovas Leonardas

Verduinas knygoje „Šiek tiek mažesnis už Dievą“ [*Verduin, Somewhat Less than God, p. 27*] yra pasakęs taip: „Žmogus sukurtas valdyti ir tuo jis išreiškia Kūrėjo atvaizdą savyje – tokia yra Biblijos Pradžios knygos pasakojimo apie Dievo kūrybą esmė.“

Nepaisant plataus požiūrio į Dievo atvaizdą žmoguje, išlieka bendra viena – tai, kad šis atvaizdas yra žmoguje ir jis nepriklauso nei nuo žmogaus rasės, nei nuo kitų prielaidų. Apibendrinami galėtume pasakyti, kad žmogaus prigimtis sujungia viską, kas apsprendžia jo asmenybę: protą, valią, emocijas ir tai, kas jam leidžia palaikyti nustatytus santykius su Kūrėju bei kitais jo kūriniais. Tai kokybė ar savybės, būdingos žmogaus prigimčiai, egzistuojančios jame nepriklausomai nuo to, ar žmogus pripažįsta Dievą ar ne. Apie panašumą į Dievą galėtume kalbėti tik priėmę tai, kas parašyta (*Pr* 5, 1–2), jog Dievas sukūrė Adomą, panašų į save.

Man asmeniškai labai patiko vieno protestantų pastoriaus išsakyta mintis: jeigu Dievas sukūrė žmogui akis, vadinasi, Jis žino, kas yra regėjimas, ir pats regi, jeigu Dievas sukūrė žmogui ausis, tai Jis žino, kas yra klausa, ir pats girdi, jeigu Dievas sukūrė žmogui liežuvį, Jis žino, kas yra kalba, ir pats kalba, jeigu Dievas sukūrė žmogų, gebantį mylėti, vadinasi, Jis pats žino, kas yra meilė. Tuo mes esame panašūs į Jį. Jei Dievas regi – jis gali regėti žmogų, jei Dievas girdi – jis gali girdėti žmogų, jei Dievas kalba – žmogus gali girdėti Jį, jei žmogus kalba, Dievas gali girdėti jį. Taigi Dievas atsispindi mumyse, kurie turime tas pačias savybes, kaip ir Jis, tarsi veidrodyje. Vis dėlto kalbant apie Dievo atvaizdą žmoguje, manau, šio klausimo negalima atsieti nuo kito – kaip šis atvaizdas susijęs su tolesne žmogaus egzistencija?

Kaip sudarytas žmogus?

Mano nuomone, tai vienas svarbesnių klausimų, į kurį atsakymo ieškoti skatina ne tik smalsumas. Atsakyti į šį klausimą galima žvelgiant vien iš biologinės pusės arba įvertinti ir Biblijos teiginius. Jei į žmogų žiūrėsime kaip į nedalomą asmenybę iš biologinės pusės, teks pripažinti, kad dvasinės jo savybės atsirado savaime. O biblinė versija teigia, kad žmogaus prigimtis yra nevienalytė, jis sudarytas ne vien iš fizinio kūno, bet ir iš dvasinių komponentų: sielos ir dvasios.

„...tada Viešpats Dievas supavidalino žmogų iš žemės dulkių ir įkvėpė į jo nosį gyvybės kvapą. Taip žmogus tapo gyva būtybe [siela]“ (*Pr 2, 7*);

„Tada Viešpats tarė: „Mano dvasia [gyvybę teikias kvapas] tenepasilieka žmoguje amžinai, nes jis tėra kūnas. Jo amžius tebūnie šimtas dvidešimt metų!“ (*Pr 6, 3*).

Senajame Testamente siela (hebr. *nefeš*) reiškė nuolatinį gyvybės palaikymą kūne, kvėpavimą. Vėliau ji įgijo gyvybės, esančios kūne, prasmę, tai yra pradėjo reikšti patį žmogų, jo visą esybę, visumą, jo „Aš“.

Anot kai kurių graikų filosofų, kūnas – tai materialus žmogaus dalis, siela – nemateriali, o dvasia suriša kūną ir sielą tarpusavyje. Žvelgiant į žmogų kaip nedalomą asmenybę, kyla klausimas, kaip šios komponentės susijungia žmoguje ir kuri iš jų apsprendžia tikrąjį žmogų?

Kūnas pats savaime neturi gyvybės – jis tėra tik tam tikra negyvos materijos struktūra. Kūno atžvilgiu žmogus iš esmės niekuo nesiskiria nuo kitų gyvūnų ar net augalų. Skirtumas tik tas, kad jo kūnas yra kiek sudėtingesnis. Dvasia – tai tas pradmuo, kuris duoda kūnui gyvybę ir sukuria sielą.

Siela, dvasinė žmogaus dalis, būdama glaudžioje vienybėje su kūnu išreiškia kūno individualybę, apsprendžia žmogaus protą, emocijas, ryšius su kitais. Pagrindinis veiksnys, išskiriantis žmogų kūrinyje, yra tai, kad jis turi sielą, galinčią reaguoti į dvasinius stimulus.

Daugelis protestantizmo atstovų remdamiesi (*1 Tes 5, 23; Hebr 4, 12; 1 Kor 2, 14*) teigia, kad žmogus yra *trilypė asmenybė (kūnas, siela, dvasia)*. Tačiau krikščioniškos minties istorijoje visą laiką labiau buvo paplitęs dualistinis požiūris į žmogų (lot. *dualis* – dvigubas, dvejopas), t. y. žmogų sudaro tik du komponentai: materialus kūnas ir nemateriali (dvasinė) siela. Dualistai teigia, kad žmogaus siela ir dvasia yra tarpusavyje sukeičiamos sąvokos, kitaip sakant, tai yra vienas ir tas pats. Naujųjų amžių filosofijoje dualizmas ryškiausias Renė Dekarto, Nicolo Malbranšo (1638–1715) pasaulio koncepcijose, teigiančiose apie dviejų skirtingų substancijų – dvasinės ir materialios – buvimą, susisiekančių tik žmoguje ir tik Dievo valia veikiančių viena kitą [*Religijotyros žinynas. Vilnius: Mintis, 1991, p. 102*]. Žmogaus kūnas – fizinė dalis yra mirtinga, po mirties ji suyra ir virsta dulkėmis. Nemateriali žmogaus dalis – siela, mirus žmogui, atsiskiria nuo kūno ir tęsia savarankišką gyvenimą.

Liberali dualistinė teologija teigia, kad žmogaus asmenybę apsprendžia siela, o ne kūnas. Siela yra kūne ir jį valdo. Kūnas tėra sielos buveinė ir jos įrankis, bet nebūtina asmenybės dalis. Tai greičiau organas, per kurį siela gauna jautimus ir per kurį ji išreiškia save. Iš esmės asmenybė gali gauti informaciją bei išreikšti save ir ne per kūno organus, o kitais būdais, pati likdama tokia pačia realia. [*William Newton Clarke, An Outline of Christian Theology. New York: Scribner, 1901, p. 182–188*].

Kai kurie liberalių pažiūrų dualistai neneigia žmogaus prisikėlimo fakto. Jų nuomone, žmogaus sielos savarankiškas egzistavimas po kūno mirties tėra laikinas dalykas, kiti kūno prisikėlimą pakeičia sielos nemirtingumo teze, nors tą sunku pagrįsti neigiant kūno prisikėlimą.

Katalikų bažnyčia taip pat laikosi dualistinės pažiūros. Jos teigimu, žmogaus asmuo yra drauge ir kūninė, ir dvasinė būtybė. Kūnas ir siela vienija medžiaginio ir dvasinio pasaulio elementus. „Siela“ – tai žmogaus dvasinis pradmuo, reiškiantis žmogaus gyvybę arba visą žmogaus asmenį. Sielos ir kūno vienybė yra tokia glaudi, kad sielą galima laikyti kūno forma. Iš materialios medžiagos sudarytas kūnas, veikiant dvasinei sielai, tampa žmogiškas ir gyvas; dvasia ir medžiaga žmoguje nėra sujungtos dvi prigimty, bet yra suvienytos ir sudaro vieną prigimtį [*Katalikų Bažnyčios Katekizmas. Kaunas, LKB TTK leidykla, 1996, II skyrius, 6 sk., p. 362–367*]. Į tai, kad kartais siela ir dvasia laikomos skirtingais dalykais (*1 Tes 5, 23*), Katalikų bažnyčia atsako, jog tas skirtumas nereiškia sielos dvilypumo. „Dvasia“ pasakoma tik tai, kad nuo pat savo sukūrimo žmogus yra skirtas antgamtiniam tikslui ir malonė gali iškelti jo sielą ligi bendrystės su Dievu. Be to, Katalikų bažnyčia teigia, kad kiekvieną dvasinę sielą tiesiogiai kuria pats Dievas – ji nėra tėvų „gaminys“. Siela yra nemirtinga, mirštant kūnui ji atsiskiria nuo jo ir vėl susijungia su juo prisikėlimo metu.

Visai kitokio požiūrio į žmogų laikosi vadinamieji *monistai*. Monizmas (gr. *monos* – vienas, vienintelis) – tai filosofijos ir religijos pažiūra, pagal kurią pasaulis savo prigimtimi yra vientisas – tik materialus arba tik dvasinis. Monistai atmeta mintį, kad žmogus sudarytas iš kelių komponentų. Jie teigia, kad žmogus yra nedaloma asmenybė ir kad

Biblijoje niekur žmogus nerodomas kaip triguba ar dviguba asmenybė. Pagal juos, į kūną, sielą ir dvasią reikia žvelgti tik kaip į sinonimus. Būti žmogumi – tai turėti kūną. Sielos egzistavimas po mirties be kūno yra neįmanomas. Jų atstovas Wheeleris Robinsonas savo knygoje „Hebrajų psichologija“ [*H. Wheeler Robinson. Hebrew Psychology. Oxford: Clarendon, 1925, p. 362*] rašo:

„Žmogaus asmenybė – tai įsielintas kūnas, o ne įsikūnijusi dvasia. Kūnas – tai atskirų dalių kompleksas, kuris semiasi gyvybę iš sielos, neegzistuojančios be kūno, alsavimo. Esme siela ir kūnas ne vienas su kitu priešinami terminai, o tarpusavyje keičiami sinonimai.“

Monistinis požiūris ignoruoja arba daro neaiškia kai kurią Biblijos informaciją. Pavyzdžiui, (*Lk 23, 43*), kur Jėzus sako kartu nukryžiuotam plėšikui: „Iš tiesų tau sakau: šiandien būsi su manim rojuje“, arba (*Lk 16, 19–31*), kur pateikiamas Jėzaus palyginimas apie turtuolio ir Lozoriaus pomirtinę būseną. Šios vietos būtent ir parodo tą pereinamą būseną, kurioje žmogus atsiduria po kūno mirties. Čia sakoma, kad tiek gyvas, tiek miręs žmogus yra sąmoningos būsenos. Galima paminėti ir (*2 Kor 5, 8*) apaštalo Pauliaus žodžius apie tai, kad jis mieliau norėtų palikti kūno namus ir būti pas Viešpatį. Arba Jėzaus žodžius:

„Ir nebijokite tų, kurie užmuša kūną, bet sielos negali užmušti. Verčiau bijokite to, kuris gali ir sielą, ir kūną pražudyti pragare“ (*Mt 10, 28*).

Biblijoje, Senajame Testamente, žmogus traktuojamas kaip nedaloma asmenybė. Naujajame Testamente atsiranda terminija, tarsi atskirianti kūną ir sielą. Kūnas ir siela laikoma kaip atskirai egzistuojančios žmogaus dalys (*Mt 10, 28*), tačiau toks atskyrimas ne visur ryškus. Žmogaus dvasinė prigimtis be ryšio su kūnu Biblijoje nagrinėjama tik retais

atvejais. Netgi galima teigti, kad joje apie žmogų, kaip nedalomą asmenybę, kalbama kur kas dažniau.

Prieštaravimai dėl žmogaus „sudedamųjų dalių“ turi daugiau filosofinį pobūdį. Visi jie nukreipti prieš dualistinį požiūrį į žmogaus prigimtį. Pateikiami įvairūs argumentai, pavyzdžiui, teigiama, kad kalbėti apie žmogų be kūno negalima, nes tai visai kita sąvokos „žmogus“ interpretacija. Žmogumi galima suprasti tik gyvą kūnišką asmenį. Vadinti „žmogumi“ tą žmogaus dalį, kuri lieka po mirties, yra absurdiška. Filosofiniu požiūriu tai teisinga, tačiau ar nuo to kas keičiasi? Biblijoje teigiama, kad tai tik laikina sielos būseną. Prisikėlimo metu siela vėl susijungs su kūnu ir bus naujas žmogus.

Kiti teologai teigia, kad žmogaus sąmonė priklauso nuo fizinės smegenų būsenos, jas pažeidus keičiasi žmogaus psichikos galios, todėl atskirai kalbėti apie išskirtinę žmogaus psichikos būklę negalima. Tačiau tai neatmeta galimybės žmogaus prigimties nematerialinei daliai egzistuoti atskirai. Dar kiti įsitikinę, kad bekūnė siela negali išreikšti žmogaus individualybės, nes vienintelis to kriterijus yra fizinis kūnas ir atmintis. Tačiau atsiminkime, kad Biblijoje teigiama, jog po mirties egzistuojanti siela – tai tarsi minimali asmenybė, kuri neturi fizinio kūno, bet prisimena savo praeitį.

Šiuos ir panašius klausimus gvildenančių teologų teorijų bendras bruožas tas, kad jie kalba apie absoliučią žmogaus asmenybės vienybę, tačiau retai kreipia dėmesį į vienos ar kitos žmogaus sudėtinės komponentės prigimtį – ar ji yra materialinė ar nematerialinė (dvasinė). Vis dėlto jeigu žmogaus asmenybė iš tiesų nepertraukiamai susieta su egzistavimu kūne, negalima atmesti ir šių filosofinių teiginių. Reikia pasakyti, kad buvo ir yra ieškoma bendros dualizmo ir materialistinio monizmo atstovų pozicijos.

Manau, kad prieštaravimus geriausiai naikina požiūris, kurį derėtų vadinti „sąlygine kūno ir sielos vienybe“. Pagal jį natūralaus būvio žmogaus asmenybė yra nedaloma kūno ir sielos vienybė. Po mirties materialioji dalis sunyksta, o nemateriali-dvasinė dalis tęsia savo gyvenimą. Laiku tarp mirties ir prisikėlimo egzistuoja tarpinė būseną, kurioje žmogaus siela, suvokdama savo padėtį, egzistuoja atskirai. Prisikėlime ji gauna naują kūną ir žmogaus vienybė atkuriamą. Taigi prisikėlimo metu atkuriamą pradinę žmogaus būseną. Nors žmogaus gaunamas kūnas bus absoliučiai naujas, bet dėl sielos jis turės ryšį su buvusiu kūniška prigimtimi.

Dėl ko Žemėje atsirado žmogus?

Ar kada pagalvojote, kodėl Dievas sukūrė žmogų? Tikriausiai NE. Norėdami atsakyti į šį klausimą, grįžkime prie pačių pirmųjų dienų ir pažiūrėkime, kas apie tai rašoma Biblijoje:

(Pr 1, 26–28): „Padarykime žmogų pagal mūsų atvaizdą, panašų į mus! Jie tegul valdo jūros žuvis, dangaus paukščius, gyvulius, visus laukinius žvėris ir visus roplius ropojančius žeme. <...> Veiskitės, dauginkitės, pripildykite žemę ir **ją užvaldykite!**“;

(Pr 2, 4–5): „Kai VIEŠPATS Dievas padarė žemę ir dangų – jokio laukinio krūmo dar nebuvo žemėje ir joks laukinis augmuo dar nežėlė, nes VIEŠPATS Dievas dar nebuvo davęs lietaus žemei ir **nebuvo žmogaus dirvai įdirbti**, <...>“;

(Pr 2, 15): „VIEŠPATS Dievas paėmė žmogų ir jį įkurdino Edeno sode, **kad šį įdirbtų ir sergėtų.**“;

(Pr 2, 18): „VIEŠPATS Dievas pagalvojo: „Negera žmogui būti vienam. Jam padarysiu **tinkamą pagalbininkę.**“;

(Pr 3, 17–19): „O žmogui jis tarė: „Kadangi paklausei savo žmonos balso ir valgei nuo medžio, apie kurį buvau tau įsakęs: „Tau nevalia valgyti nuo jo, prakeikta bus dirva dėl tavęs; **vargdamas turėsi maitintis iš jos per visas savo gyvenimo dienas.** Erškėčius ir usnis ji tau želdins, ir turėsi valgyti laukinius augalus. Prakaituotu veidu turėsi valgyti duoną, kol sugrįši į dirvą, nes iš jos esi paimtas; nes tu esi dulkės ir į dulkes turi vėl pavirsti.“;

(Pr 3, 23): „VIEŠPATS Dievas išsiuntė jį (žmogų) iš Edeno sodo, **kad įdirbtų žemę, iš kurios jis buvo paimtas.**“

Tai ir viskas, ką Biblija kalba apie žmogaus paskirtį Žemėje. Dabar pabandykite patys atsakyti į skyrelio pradžioje iškeltą klausimą. Asmeniškai aš manau, kad pateiktos Biblijos ištraukos aiškiai sako, jog žmogus sukurtas būti Dievo „ekonomu“ Žemėje – prižiūrėti visa, kas joje yra, rūpintis tuo, naudotis tuo ir, kaip galima suprasti iš kitų Biblijos pasakojimų, galų gale atsiskaityti Dievui už atliktą darbą.

O gal žmogus – nepriklausoma asmenybė?

Žmogus gali teigti, kad yra nepriklausomas, bet realybėje taip nėra. Jei seksime Biblija, žmogus atsirado pasaulyje tik Dievo iniciatyva pagal Jo sumanymą, taigi jis negali būti

nepriklausomas nuo savo Kūrėjo. Teko girdėti tokį teiginį – kūdikiui tėvai duoda kūną, o Dievas gyvybės dvasią, kuri tarsi sėkla išaugina savo rūšies augalą. Šitaip kiekvienas žmogus turi savo vietą ir paskirtį Žemėje.

Nors krikščioniškas mokymas teigia dvasinę žmogaus ir Dievo vienybę, tačiau žmogus jokių aspektu negali būti lyginamas su Dievu. Jis yra Dievo kūrinys, turi savo individualybę ir savo individualumo negali nei pakeisti, nei prarasti. Dievas sukūrė žmogų tokį, koks jis yra, ir toks jis turi būti.

Nors žmogus Dievo kūryboje užima ypatingą vietą, kuri jį daro unikalų ir išskiria iš kitų (jam leista valdyti visą likusią kūriniją), pats žmogus negali būti vertingiausias objektas pasaulyje. Su visa pagarba, kuria mes įvertiname iškiliausius žmones, visada reikia atsiminti, kad jie savo dovanas gavo iš Dievo. Kad ir kokie nuostabūs būtų kai kurie žmogaus pasiekimai, jie visi pasiekti tik dėl Dievo dovanoto gyvenimo, proto ir talento. Lenktis turime tik Dievui, ne žmogui. Kartu negalime priimti kitų žmonių garbinimo.

Jeigu suvokiame, kad tik Dievo dėka mes naudojames gyvenimu ir viskas, ką turime, yra iš Jo, negalime Dievui skirti tik dalį savo gyvenimo, visa kita pasilaikydami sau, nes viskas priklauso mūsų šeiminiui – tam, kuris mus sukūrė. Taigi, vertinant bet ką, reikia vertinti ne tai, kas gera ir patogu mums patiems, o tai – kiek tai reikalinga ir naudinga Dievui.

Žmogaus negalima traktuoti ir kaip absoliučiai priešingo likusiai kūrinijai. Mes visi sukurti to paties Kūrėjo. Žmogus skiriasi nuo kitų Dievo kūrinių, tačiau ne tiek, kad neturėtų jokio ryšio su jais. Dievas panorėjo, kad visi Jo kūriniai būtų skirtingi ir pagal tam tikrą tvarką priklausytų vieni nuo kitų. Žmogus yra bendro kūrybos proceso dalis, taigi yra giminingas realia giminyse su kitais kūriniais. Ta tiesa, kad mes

giminingi visai likusiai kūrinijai, turi žmonėse skatinti humaniškumą visos kūrinijos atžvilgiu. Dievas leido žmogui naudoti maistui kitus gyvūnus, tačiau tai nereiškia, kad juos galima žudyti beprasmiškai. Juos irgi sukūrė Dievas, jie tolimi mūsų „giminaičiai“ ir jų gerovė Jam taip pat svarbi. Ir nors žmogus turi viršenybę pagal savo padėtį, jis taip pat turi paklusti tiems patiems, visai kūrinijai galiojantiems, dėsniams.

Jeigu giminystė egzistuoja su kitais kūriniais, tai juo labiau ši giminystė turėtų būti ryški tarp pačių žmonių. Kiekvienas mūsų yra tolimas giminaitis bet kuriam kitam žmogui. Tą patvirtina ir mokymas, kad visa žmonija kilusi iš vienos pirmosios poros. Šiandieną ši giminystė nėra matoma, nes visi žmonės atitolę nuo Dievo ir vienas nuo kito. Jei giliai suprastume tikrąją giminystę, kituose žmonėse matytume ne savo priešininkus, bet giminaičius, o tai turėtų paskatinti mūsų rūpestį ir užuojautą vienas kitam.

Žmogus yra sukurta būtybė, tad jis turi paklusti ir kai kuriems ribojimams. Ribotumas reiškia, kad visada yra mūsų galimybių riba, pavyzdžiui, žmogus, nors ir labai stengtųsi, visko nežino ir negalės žinoti – jo žinios visada bus nevisapusiškos, galimai net klaidingos. Ribotos ir žmogaus fizinės jėgos – šiandieną žmogus gali peršokti kartelę dviejų metrų aukštyje, bet tikimybė, kad jis be jokių papildomų priemonių peršoks šimto metrų aukštį, yra nulinė. Apribojimai liečia netgi žmogaus gyvenimą – pagal savo prigimtį jis nėra nemirtingas. Netgi pradinėje žmogaus būsenoje bet kokia galimybė gyventi priklausė nuo Dievo. Apribojimas nėra blogis savo esme, nors jis dažniausiai skatina nepasitenkinimą. Ribotumo supratimas dažnai sukelia nesaugumą ir nepasitikėjimą, o tai mes stengiamės nugalėti savo jėgomis. Jeigu pripažinsime savo ribotumą

ir būsime pasiruošę gyventi tai suvokdami, mums nereikės bijoti nei klaidų, nei nesėkmių, o to pasekmė – paklusnumas Dievui. Biblija sako, kad sukūręs žmogų su visais jam taikomais apribojimais Dievas pasižiūrėjo į jį ir pasakė, kad tai gera.

Žmogus gali vertinti savo poelgius, todėl tai, kaip elgtis vienoje ar kitoje situacijoje, yra jo paties apsisprendimas. Priimdamas sprendimus jis dažniausiai vadovaujasi siekimu naudoti sau principu. Žmonės stengiasi gyventi dėl išorės – pagrindiniai jų gyvenimo dalykai: sveikata, grožis, pinigai, valdžia, sėkmė, daiktai, pramogos. Visai užmirštama, kad pagrindiniai dalykai visai ne tai, o laisvė nuo viso šito.

Kad ir kaip būtų, visgi žmogus yra kažkas nuostabaus – iš visų regimų Dievo kūrinių tik jis vienas gali vertinti savo poelgius, geba pažinti ir mylėti savo Kūrėją. Tas faktas, kad jis nėra atsitiktinių aplinkybių rezultatas, o paties Dievo užmačios realizacija, žmogų daro dar didesnį. Dievas visa sukūrė žmogui, bet žmogų sukūrė tam, kad jis Jam tarnautų ir pažinimu bei meile dalyvautų Jo gyvenime.

Ar visada žmogus elgiasi teisingai?

Manau, po ką tik išsakytų minčių pažvelgę į savo elgesį suprastume, kad jis daug kur neatitinka tų reikalavimų, kurie keliami žmogui kaip Dievo kūriniui. Jeigu žmogus skirtas Dievo sumanytiems tikslams atspindėti, tai žmogų reikia vertinti pagal tai, kaip jis laikosi Jo nustatytų elgesio

normų. Bet koks nukrypimas nuo šių normų Biblijoje vadinamas nuodėme. Daugelis nuodėmę supranta tik kaip negerą konkrečių veiksmų išorinį pasireiškimą, neturintį ryšio su žmogaus vidumi, ir dažnai ja laiko tik savo poelgius, bet nemąsto apie save kaip nuodėmės šaltinį.

Jeigu laisvą apsisprendimą turinčio žmogaus elgesį apspręstų vien gamtos jėgos, jo netinkamus poelgius galėtume pateisinti nežinojimu, kaip jis turi elgtis, o jeigu žmogus tai daro suprasdamas, kad elgiasi neteisingai, tai jau yra jo sugedusio vidaus rezultatas. Nuodėmės šaltinis – tai vidinis žmogaus polinkis daryti netinkamus darbus ir formuluoti neteisingas mintis.

Biblijoje nuodėmė apibūdinama įvairiai: tai – netikėjimas, nusikaltimas, išdavystė, paleistuvystė, netyrumas, nepykanta, stabmeldystė ir kita (*Gal 5, 16–21*). Vieni teologai (Friedrichas Schleiermacheris) kaip bendrą nuodėmės principą mato žemesnės arba fizinės žmogaus prigimties siekyje nuslopinti ir kontroliuoti aukštesniąją arba dvasinę jo prigimtį [*Friedrich Schleiermacher. The Christian Faith. New York: Harper and Row, 1963, vol. I, p. 271–273*]. Vis dėlto būtų klaidinga suprasti, kad nuodėmę apsprendžia tik kūniški jausmai, nes ji apima ne tik kūniškąją, bet ir dvasinę sritį. Kiti, kaip Augustas Strongas, Reinholdas Niebuhras, nuodėmės priežastingumą sieja su žmogaus egoizmu, kai žmogus savo interesus laiko aukštesniais už Dievo, o tai reiškia žmogaus valios priešinimą Dievo valiai [*Augustus H. Strong, Systematic Theology; Reinhold Niebuhr. The Nature and Destiny of Man*].

Žmogus ne todėl nuodėmingas, kad jis daro nuodėmę, bet jis daro nuodėmę dėl to, jog yra nuodėmingas. Nuodėmės šaltinis nėra kažkas šalia žmogaus, jis yra pačiame žmoguje. Norėčiau atkreipti dėmesį, kad daugelis

žmogaus norų, iš esmės atrodantys kaip natūralūs ir būtinai norint išgyventi, savyje slepia ir nuodėmės potencialą. Pavyzdžiui, maisto poreikis – be jo žmogus negalėtų išgyventi, tačiau kai maistas ir gėrimas naudojamas virš normos, vien savo malonumui, tai jau yra nuodėmė, kurią vadiname persivalgymu ir girtuoklyste. Arba lytiniai santykiai – šis potraukis yra malonus, natūralus ir reikalingas žmogaus giminei pratęsti, tačiau kai jie peržengia nustatytus ribojimus, pavyzdžiui, ištvirkaujant ar svetimoteriaujant vien dėl malonumo, tai jau yra nuodėmė, kurią vadiname paleistuvyste.

Kitu nuodėmės šaltiniu reikėtų laikyti norą įsigyti vieną ar kitą daiktą. Atrodytų, tai netiesa, juk gyvenime reikia daug daiktų ir natūralu jų norėti. Tą reikėtų laikyti netgi darbinės žmogaus veiklos motyvu. Tačiau kai noras įgyti vertybes tampa toks stiprus, kad jų siekiama bet kokiomis priemonėmis, bet kokiu kaina, netgi vagiant arba išnaudojant kitus žmones, tai jau tampa nuodėme – godumu.

Sėkmės siekis, nors tai atrodo labai natūralu ir skatinti, taip pat gali būti nuodėme, jeigu peržengiamos ribos ir tenkinamas kitų žmonių sąskaita.

Žmogaus norai gali būti išpildyti įvairiais būdais, tačiau yra Dievo nustatytos ribos, kurių peržengimas laikomas nuodėme. Reikėtų atkreipti dėmesį dar ir į tai, kad žmogaus norų įgyvendinimui didelę įtaką turi ne tik jo, bet ir šalutiniai veiksniai. Biblijoje jie vadinami gundymais. Žmogus gyvena pasaulyje, kur galingos jėgos nori, kad jis darytų nuodėmes. Pavyzdžiui, pagal biblinį pasakojimą Ievą sugundė gyvatė, teigdama, kad nieko blogo neatsitiks, jei ji su Adomu valgys uždraustus vaisius. Noras paragauti uždraustų vaisių galbūt jau krebždėjo žmonių viduje, bet jam įgyvendinti reikėjo kažkokio

pašalinio impulso. Kai kuriais atvejais impulsas nusižengti Dievo įsakymams gali būti gaunamas ne tik iš dvasinio pasaulio, bet ir iš žmonių.

Pasirinkimas, kaip pasielgti, priklauso žmogui asmeniškai, todėl ir atsakomybė gula ant jo paties pečių. Greita natūralaus noro ir gundymo iš pašalės, kad žmogus nusidėtų, turi būti dar ir galimybės. Iš pradžių Adomas neturėjo pagundos būti neištikimas Ievai, o ši neturėjo pagrindo pavydai. Susitelkimas į save skatina žmones atmesti Dievo valią savo gyvenime. Taip žmogus tampa dar nuodėmingesnis.

Nuodėmė yra visuotina, kaip sako Paulius (*Rom 3, 9–18*), todėl nereikia išsisukinėti – kiekvienas žmogus, kad ir kas jis būtų, iki ausų paskendęs nuodėmėse. Tai nereiškia, kad kiekvienas daro tik tai, kas vadinama nuodėme. Yra daug tikinčiųjų ir daug pasauliečių, kurie savo gyvenimu išreiškia gerumą, meilę, gailestingumą kitiems, ištikimybę ir rūpestingumą šeima, artimaisiais, net atsisakydami gyvybės demonstruoja savo meilę tėvynei. Galima ilgai minėti gerus žmonių darbus. Šie darbai yra pagal Dievo valią, Jo nuorodas ir Jam patinkantys, tačiau tenka pripažinti, kad dažnai toks žmogaus aukojimasis savyje slepia ir šalutinį veiksnių – už viso to blizgaus poelgio slypi širdis, kurioje kirba egoizmas, siekis gauti asmeninę naudą, pasipuikuoti. Šis kirminas yra labai giliai paslėptas žmogaus viduje, apie jį žino vien jis pats. Į išorę jis išlenda tik ekstremaliose situacijose. Tada ir kiti pamato, kad žmogus nėra toks mielas ir švelnus padaras, koks dedasi.

Biblijoje gana aiškia pasakyta, kas yra nuodėmė, todėl kiekvienas čia pat galime atlikti eksperimentą su savimi. Tam tereiks paimti Bibliją ir atsiversti *Evangelijos pagal Matą 5, 6, 7* skyrius: (5, 22) sako, kad tas, kuris pyksta ant

savo brolio, tolygus tam, kuris žudo, – o tai nuodėmė! Ar aš to niekada nedariau? (5, 28) – kiekvienas, kuris geidulingai žvelgia į svetimą moterį, tolygus svetimoteriautojui! Ar aš to niekada nedariau? (5, 42) – ar visada atsiliepiu į prašymus? (5, 44) – ar mylėjau savo priešus? (7, 1) – ar niekada neteisčiau kitų?.. Netęsiu, nes, manau, užteks jau ir to, kas pasakyta, kad galėtume patys sau atsakyti į anksčiau pateiktą klausimą. O kur dar šnekos apie gimtąją nuodėmę, nuo kurios, sako, nė vienas negali pabėgti.

Visi esame girdėję kalbant apie šią žmogaus nuodėmę, tačiau kokia tai nuodėmė, iš kur ji atsirado, kaip žmogus ją gauna, ar ji įskaitoma visiems be išimties, ar nuo jos galima išsisukti? Manau, tai gana svarbūs klausimai, o atsakymas žinomas ne visiems. Apaštalo Pauliaus nuomone, tai pirmo žmogaus Adomo padaryta nuodėmė, kuri persidavė visiems jo palikuoniams (*Rom 5, 19*).

Viena pirmųjų ir gana įdomi nuomonė šiuo klausimu priklauso Britanijos vienuoliui Pelagijui, gyvenusiam apie 400 m. Jis atmetė gimtąją nuodėmę kaip pirminę, visiems krintančią kaltę. Pelagijus teigė, kad Adomo nuodėmė yra jo asmeninė kaltė, kuri visai žmonijai turi padarinių tik kaip nepaklusnumo pavyzdys. Dėl Adomo nuodėmės žmogus negauna nei sugedusios, nei iškreiptos prigimties, nei kaltės. Žmogaus gyvenimo pradžioje nėra jokio iš anksto nulemta polinkio į nuodėmes. Žmogus laisva valia pasirenka tai, kas gerai ar kas blogai. Nuodėmės daromos tik dėl kvailių įpročių. Dievas nepasmerkia žmogaus dėl sugedusios prigimties ir neužskaito dėl to jam kaltės. Pelagijaus pažiūrų pagrindu kilo idėja, kad žmogus gali savo jėgomis įvykdyti Dievo įsakymus ir darbais įgyti išsigelbėjimą [*Robert F. Evans. Pelagius: Inquiries and Reappraisals. New York: Seabury, 1968, p. 82–83*].

Didelis Pelagijaus priešininkas buvo Hipono vyskupas Augustinas (Aurelius Augustinus, 354–430 m.). Jo manymu, Adomo nuodėmė nėra vien jo asmeninė kaltė. Ji turi poveikį kiekvienam žmogui [*Августин. О Христовой благодати и первородном грехе 1.3*]. Augustinas puolusiam žmogui (Adome) iškelė nevaldomą lytinio geismo jėgą, kuri tapusi nežabota skleidžiasi kituose kaip paveldima nuodėmė ir kartu neša žmogaus išankstinį pasmerkimą kaltei. Mes visi gimėme per kūno geismą sklindant nuodėmei. Nors Augustino teologinės pažiūros darė didelę įtaką bažnytiniam gyvenimui, toks jo požiūris į gimtąją nuodėmę kėlė ir diskutuotinus klausimus: ar žmogus iš anksto pasmerktas kaltei, kaip tai liečia naujagimius, kaip nenusikaltęs žmogus galėtų atsakyti teisme už tai, kas nepriklauso jo atsakomybei, ir pan.

Augustino mokymą patvirtino tuometinis Bažnyčios magisteriumas (lot. *magisterium* – mokymas, priežiūra). Kad paveldimoji nuodėmė egzistuoja ir mirtis yra jos padarinys, kaip Bažnyčios tikėjimo mokymą 418 m. įvardijo Kartaginos sinodas (vėliau tai patvirtino popiežius). Viduramžių scholastikoje (mokslo, filosofijos, teologijos kryptis viduramžiais) domėtasi, kiek paveldimoji nuodėmė yra nuodėmė ir gali lemti bausmės padarinius. Vėliau gimtosios nuodėmės perdavimo mokyme įsitvirtino Anzelmo Kenterberiečio (†1109) ir Tomo Akviniečio požiūriai (†1274) – jų nuomone, Adomo palikuonių paveldimąjį kaltumą lemia ne faktinis nusižengimas, o Dievui „savaime“ skolinga būvio, būtent pirmąpradžio teismo, stoka. Šitaip buvo atitolta nuo Augustino teorijos.

Prasidėjus reformacijai, Martynas Liuteris (†1546) grįžo prie Augustino pozicijos ir ją radikalizavo dar stipriau sutapatindamas lytinį geismą su nuodėme. Jis mokė, kad

žmogus yra sugedęs iki pat šaknų, o jo laisvė sunaikinta gimtosios nuodėmės. Į tai reaguodamas Tridento susirinkimas išleido dekretą dėl paveldimosios nuodėmės. Susirinkimo mokymas neperžengia antikiniam pasauliui būdingų vaizdinių ribos: nusidėdamas Adomas prarado savo ir savo palikuonių šventumą ir teisumą; ši nuodėmė būdinga visiems žmonėms, taip pat kūdikiams; ji perduodama dauginantis, o ne ją pakartojant; krikštu išdildoma paveldimosios nuodėmės kaltė, tačiau nepanaikinamas geismas, lenkiantis į nuodėmę, bet pats nesantis nuodėmė.

Arminijus, Olandijos reformatų bažnyčios pastorius (J. Arminius, 1560–1609), teigė, kad iš Adomo žmogus gauna sugedusią prigimtį ir savo gyvenimą pradeda neturėdamas nuosavo teismo, nė vienas negali be ypatingos pagalbos iš aukščiau įvykdyti dvasinius Dievo įsakymus. Ši pagalba yra fizinė ir intelektualinė, bet neliečia laisvos žmogaus valios. Dievas teisia dėl sugedusios prigimties, bet neįskaito kaltumo [*Carl Bangs, Arminius: A Study in the Dutch Reformation. Nashville: Abigdon, 1971, p. 138–141*].

Dar didesnę dėmesį gimtosios nuodėmės klausimui skyrė kalvinizmas. Kalvinistų teigimu, tarp Adomo nuodėmės ir visų žmonių visais laikais yra aiškus ryšys. Adomo nuodėmė yra ir mūsų nuodėmė, o jeigu taip, tai mes nuo pat savo gyvenimo pradžios gauname sugedusią prigimtį su jai būdingu polinkiu į nuodėmes. Dar labiau mes visi kalti dėl Adomo nuodėmės. Mirtis, atpildas už nuodėmę pradedant nuo Adomo liudija visų kaltę dėl šios nuodėmės. Pagal kalvinistus Dievas teisia žmogų dėl sugedusios prigimties ir įskaito kaltę. Jie remiasi (*Rom 5, 12–19*), kur sakoma, kad nuodėmė atėjo į pasaulį per Adomą, ir per nuodėmę mirtis kaip bausmė prasisverbė į visus žmones, kadangi jie visi nusidėjo. Dėl vieno žmogaus nuodėmės visi tapo nusidėjėliais.

Kaip Adomo nuodėmė tapo visų jo palikuonių nuodėme, Katalikų bažnyčios katekizme sakoma: „Visa žmonija Adome yra kaip „vienas vieno žmogaus kūnas“. Dėl tokios žmonijos vienybės visi žmonės yra įtraukti į Adomo nuodėmę, kaip ir visi įtraukti į Kristaus teisumą. Vis dėlto gimtosios nuodėmės perdavimas yra slėpinys, kurio mes negalime visiškai suprasti. Bet iš Apreiškimo žinome, kad Adomas pirmą kartą šventumą bei teisumą buvo gavęs ne vien sau, bet ir visai žmogaus prigimčiai: paklusdami gundytojui, Adomas ir Ieva nusidėjo asmeniškai, tačiau ta nuodėmė palietė žmogaus prigimtį, kurią jie perdavė palikuoniams. Tai nuodėmė, kuri per gimdymą bus perduota visai žmonijai, būtent perduodant pirmą kartą šventumo ir teismo netekusią žmogišką prigimtį. Todėl gimtoji nuodėmė vadinama nuodėme analogine prasme: tai „įgyta“, o ne „padaryta“ nuodėmė, būklė, o ne veiksmas“ [KBK, nr. 404]. Toliau Katekizmas teigia: „Nors „ji būdinga kiekvienam“, gimtoji nuodėmė nėra jokio Adomo palikuonio asmeninė nuodėmė. Tai pirmą kartą šventumo ir teismo stygius, tačiau žmogaus prigimtis nėra visiškai sugedusi: pažeistos tik natūralios jos galios, aptemęs jos išmanymas, ji pati pasmerkta kančiai ir mirties valdžiai, linkusi į nuodėmę (šis polinkis į blogį vadinamas „geismingumu“ – *concupiscentia*). Krikštas, suteikdamas Kristaus malonės gyvybę, panaikina gimtąją nuodėmę ir vėl sugrąžina žmogų pas Dievą, tačiau jos padariniai nusilpusiai ir linkusiai į blogį žmogaus prigimčiai išlieka ir įpareigoja jį dvasinei kovai“ [KBK, nr. 405].

Kaip matome, buvo daug nuomonių nustatant mūsų nuodėmingumo ryšį su Adomo nuodėme ir tai susiję su apaštalo Pauliaus laišku romiečiams (*Rom* 5, 12–19). Noriu atkreipti dėmesį, kad jau Augustinas, vienas įtakingiausių

katalikų bažnyčios teologų, filosofas ir religinio mokslo skleidėjas, manė, jog šis Pauliaus posakis gali būti neteisingai išverstas. Jo nuomone, žodžius „visi nusidėjo“, ko gero, reiktų suprasti, kad Paulius nori pasakyti, jog tai liečia ne visumines, o asmenines kiekvieno nuodėmes. Kiekvienas daro asmenines nuodėmes ir savo poelgiais užsitraukia tokią pat kaltę, kaip Adomas. Jeigu taip, tai paskutinė šios eilutės dalis turėtų skambėti taip: „...taip ir mirtis prasiskverbė į visus žmones, nes jie visi nuodėmiauja“. Taigi, jei žmogus atsakingas už savo veiksmus ir tik už juos, šie žodžiai turi tą prasmę, kad visi miršta, nes visi kalti, o kalti visi dėl to, jog kiekvienas atskirai pats nusidėjo. Tačiau ir čia lieka neatšakytas visada kylantis klausimas dėl kūdikių, kurie miršta nenusiėję.

Apibendrinant požiūrius apie gimtąją nuodėmę, manau, teisingiausia ją nusakyti šitaip: Dievas žmones sukūrė mirtingus. Iš pradžių Adomas (ir Ieva) visame buvo paklusnūs Dievui ir turėjo potencialą tapti nemirtingi, tačiau kartą jie nepakluso Dievo įsakymui, ir šis nepaklusnumas jiems buvo įskaitytas kaip nuodėmė, neleidžianti toliau būti su Dievu. Jie buvo išvaryti iš Edeno sodo ir prarado galimybę tapti nemirtingi. Visi mes esame Adomo ir Ievos palikuonys ir dėl to esame tokie patys – kaip jie mirė, taip ir mes mirštame. „Gimtoji nuodėmė“ – tai dėl Adomo ir Ievos asmeninės nuodėmės kitiems perduodama žmogiškoji prigimtis. Tai nėra kažkoks nusižengimas – nuodėmė, už kurią žmogui būtų priskaitoma bausmė. Mums priskaitomos nuodėmės yra tik nuodėmės, padarytos esant laisvam mūsų pasirinkimui. Tai, kad „prigimtis“ vadinama „gimtąja nuodėme“, manau, yra esmė to, dėl ko ji tapatinama su mums įskaitomu nusikaltimu.

Nuodėmės pasekmės

Nuodėmė veikia ne tik patį žmogų, bet ir jo santykius su kitais žmonėmis, o svarbiausia – žmogaus santykį su Dievu. Vienas pasekmės gali sąlygoti natūralios priežastys, kitas – mums nesuvokiamos jėgos. Pavyzdžiui, girtas žmogus padarė avariją ir susižalojo, vagis pakliuvo į jam paruoštus spąstus, užsikrėtė virusu nedėvėdamas kaukės, žvejas nuskendo, žvejojamas ant plono ledo, užsikrėtė lytinėmis ligomis paleistuvaudamas ir pan. Daugybėje atvejų pasekmė yra tiesioginių nuodėmingų veiksmų rezultatas. Todėl galima teigti, kad greta fizikinių dėsnių, apsprendžiančių fizikinius procesus, egzistuoja dvasiniai dėsniai, kuriuos pažeidus taip pat turimas atitinkamas rezultatas. Paimkime pavyzdį: jeigu žmogus netyčia iškris iš dešimto pastato aukšto – jis kris žemyn veikiamas Žemės traukos ir, tikėtina, užsimuš. Jeigu iš to paties aukšto šoks girtas žmogus norėdamas pasigirti, kad jis moka skraidyti, jis taip pat užsimuš, bet tai bus jo nuodėmės – girtuoklystės – pasekmė. Nuodėmė veikia ne tik tiesiogiai nuodėmiaujantį, bet paliečia ir žmonių tarpusavio santykius. Manau, nereikia toli ieškoti pavyzdžių – kiek daug šeimų išyra dėl girtuokliavimo ir paleistuvysčių, kiek daug žmonių atsiduria įvairių sukčių ir vagių spąstuose, prarasdami visa, ką turėjo, kiek daug žmonių nusižudo susidūrę su kitų neteisybe...

Nuodėmė keičia ir žmogaus santykį su Dievu. Iš Biblijos žinome, kad Adomo ir Ievos nepaklusnumas (nuodėmė) akimirksniu pakeitė jų santykį su Dievu. Žmonės pasislėpė nuo Dievo (ne Dievas nuo jų). Iki tol jie palaikė labai artimus santykius su Dievu, bendravo, klausė Jo ir Jis rūpinosi jais. Staiga viskas pasikeitė. Pasikeitė ne Dievas, o žmonės.

Vietoj pasitikėjimo, meilės ir artumo su Dievu atsirado baimė, pavojaus jausmas, savanaudiškumas.

Dievas yra šventas – negali toleruoti nuodėmės. Kai žmogus padaro nuodėmę, jis pereina į Dievo nemalonės sritį. Biblijoje daug kartų matome Dievą rūstaujantį dėl nuodėmės: Jis ne tik rūstauja ant žmonių, bet ir baudžia darančius nuodėmę. Baudžiančio Dievo įvaizdžiui šiandieną kai kas gana smarkiai prieštarauja, netgi sako, kad „piktas Dievas yra miręs“. Tačiau greta mylinčio ir gailėtingo Dievo įvaizdžio Biblijoje apstu rūstaujančio ir baudžiančio Dievo pavyzdžių. Mirties ir sunaikinimo negalima laikyti meilės išraiška. Netgi pirmųjų žmonių nuodėmė sulaukė Dievo bausmės – jų kūnai buvo pasmerkti sunaikinimui (mirčiai), Žemė buvo prakeikta, žmonių gyvenimas apsunkintas kančios, jie neteko teisės į amžinybę. Dievo bausmė sugedusiai žmonijai buvo tvanas, sunaikinęs visa, kas gyva Žemėje (*Pr* 6); Sodomos ir Gomoros nuodėmės paskatino šių miestų ir jų gyventojų sunaikinimą (*Pr* 19); Senajame Testamente daug vietų, kuriose matome Dievo bausmės nusidėjėliams esamą ar būsimą pasireiškimą (*Iš* 32, 34–35; *Kun* 10, 2; *Kun* 20, 2–6; *Sk* 12, 9; *Sk* 14, 12; *Sk* 16; *Sk* 17, 10; *Iz* 1, 24; 63, 1–6; *Jer* 46, 10; *Ps* 94, 1–2; ...). Daugeliu atvejų tai bausmė už nuodėmes ir ji vyksta konkrečiu momentu, o ne ateityje.

Bausmė niekada nebuvo staigmena žmonėms. Senajame Testamente randame, kad Dievas per pranašus ir Įstatymą perspėdavo žmones apie galimas poelgių pasekmes. Perspėjimus saugotis nuodėmės visada lydėjo nusidėjusiųjų bausmės pavyzdžiai, turėjusieji tikslą sulaikyti kitus nuo netinkamų poelgių (*Ist* 6, 12–15; 8, 20). Apie bausmę už nuodėmes kalbama ir Naujajame Testamente, tačiau čia ji greičiau numanoma ateityje, nei esamu laiku (*Rom* 12, 19;

Žyd 10, 30). Kodėl toks skirtumas tarp bausmių Senajame ir Naujajame Testamente? Manau, vienintelis paaiškinimas tas, kad iš pradžių Dievas bandė išmokyti žmones pažinti nuodėmę per Įstatymą ir pranašus, o tam nepasiteisinus, Jis pats atėjo Jėzaus asmenyje, skelbdamas tikėjimo, atgailos ir atsivertimo būtinumą kaip priemonę išvengti bausmės. Nusižengusiesiems nurodymams bausmė už nuodėmę ne pašalinama, o atidedama vėlesniam laikui (*Rom 2, 4–5*).

Kodėl žmonės miršta?

Visi žinome, kad kada nors mirsime, tačiau apie tai negalvojame. Kodėl taip yra? Mokslininkai sako, jog mūsų smegenys daro viską, kad tik negalvotume apie mirtį. Jos saugo mus nuo egzistencinės baimės, priskirdamos mirtį tiesiog nelaimingam atsitikimui, kuris nutinka tik kitiems žmonėms. Mažai kam patinka galvoti, kad šis trumpas žemiškas gyvenimas yra viskas ir kad po mirties jo AŠ nebus. Mirtis egzistavo visiems ir visada. Galima tik įsivaizduoti, kas būtų, jei jos nebūtų ir vyktų kas parašyta (*Pr 1, 28*): „... Veiskitės, dauginkitės, pripildykite žemę ir ją užvaldykite!“ Visa, kas gyva, taigi ir žmonės, daugėtų iki neišsivaizduojamo kiekio ir ši daugybė perpildytų Žemę. Net mirčiai retinant žmones, jų populiacijos skaičiai išpūdingi – Jungtinių Tautų Organizacijos 2011 m. spalio 31 d. duomenimis, Žemės gyventojų skaičius per parą padidėja vidutiniškai 203 800 žmonių ir šiuo metu (2020 m.) siekia 7,8 milijardo. Prognozuojama, kad 2037 m. Žemėje gyvens – 9, o 2100 m. – 11 mlrd. žmonių. Visų, kada nors Žemėje gyvenusių, žmonių skaičiaus negalima tiksliai nustatyti, nes nėra sutarta, nuo

kurio žmogaus evoliucijos taško reikėtų pradėti skaičiavimą ir kaip vertinti daugelį kitų priežasčių: vaisingumo rodiklį, vidutinį vaikų skaičių, mirtingumo rodiklį, gyvenimo trukmę ir nemažai kitų veiksnių. Dėl įdomumo galima pasakyti, kad 2002 m. bandyta tai atlikti, o atliktais paskaičiavimais nustatyta, kad iš viso pasaulyje gali būti gimę apie 106 456 000 000 žmonių. Jeigu tokiam skaičiui žmonių būtų leista nemirti, tikriausiai Žemėje nebūtų vietos ir obuoliui nukristi. Tik lakios fantazijos žmogus pajėgtų įsivaizduoti, kaip galėtume išgyventi tokioje maišalynėje.

Taigi mirtis yra tiesiog būtina. Jeigu evoliucionizmo teorijoje mirties būtinumo klausimas savaime atpuola, tai biblinės minties šalininkams, manau, į jį reikėtų pažvelgti šiek tiek kitaip.

Biblijoje apie mirtį kalbama:

„Ir Viešpats Dievas įsakė žmogui tardamas: „Nuo bet kokio sodo medžio tau leidžiama laisvai valgyti, bet nuo medžio, leidžiančio žinoti gera ir pikta, tau draudžiama valgyti, nes tą dieną, kurią valgysi nuo jo, turėsi mirti“ (*Pr 2, 16–17*).

Dievas perspėjo Adomą, jei šis nepaklausys Jo įsakymo, turės mirti. Tai nereiškė, kad suvalgęs vaisių žmogus čia pat kris negyvas. Tiesiog fiziologinė mirtis įgijo potencialą kažkada tapti faktu, nes iš Edeno sodo išvaryti Adomas ir Ieva dar kurį laiką turėjo tvarkytis Žemėje (*Pr 3, 22–23*):

„Štai žmogus pasidarė kaip vienas iš mūsų, žinodamas gera ir pikta, o dabar – kad tik jis neištiestų savo rankos, nepaimtų nuo gyvybės medžio ir valgydamas negyventų per amžius! Tad VIEŠPATS Dievas išsiuntė jį iš Edeno sodo, kad įdirbtų žemę, iš kurios jis buvo paimtas.“

Jeigu Adomui ir Ievai būtų pavykę paragauti gyvybės medžio vaisių, jie galėjo tapti nemirtingi, todėl tikėtina,

kad žmogaus kūnas buvo sukurtas gyventi amžinai. Tačiau jo nemirtingumas nebuvo grįstas kokiomis nors vidinėmis kūno savybėmis, jis negalėjo egzistuoti amžinai savo paties prigimtimi, tą gauti jis galėjo tik suvalgęs gyvybę teikiančio medžio vaisių, kitaip sakant – veikiant Dievui, nes (*Pr 6, 3*) sakoma:

„Tada VIEŠPATS tarė: „Mano dvasia [gyvybę teikias kvapas] tenepasilieka žmoguje amžinai, nes jis tėra kūnas. Jo amžius tebūnie šimtas dvidešimt metų.“

Taigi galima manyti, kad žmogus buvo sukurtas tik sąlyginai nemirtingas. Jo kūnas be Dievo dvasios yra laikinas ir gendantis. Su laiku kūno ištekliai sunaudojami ir fiziologinės mirties metu jis nustoja funkcionuoti, kol galų gale suyra tapdamas žemės dulkėmis. Fiziologinė mirtis – tai natūrali žmogaus kaip gyvūno savybė.

Dažnai Adomo ir Ievos išvarymas iš Edeno sodo ir pažadėta mirtis atrodo kaip Dievo bausmė. Vis dėlto tai greičiau Dievo plano žmogui įgyvendinimas. Nors Dievo mintys ir keliai mums nežinomi, tačiau dėl mirties priežastingumo, manau, nereikėtų kaltinti Adomo ir Ievos. Taip, jie patys pasirinko kelią, bet, tikėtina, tam buvo objektyvios priežastys, dėl kurių jie kitaip pasielgti ir negalėjo. Logiška manyti, kad žmogui iš anksto buvo nuspręstas žemiškas gyvenimas, pasibaigiantis mirtimi.

Jeigu žmonės nemirtingumą būtų įgiję likdami nepaklusnūs, jie niekada negalėtų būti kartu su Dievu ir mėgautis jo malonėmis. Dievas neleido to įamžinti, suteikdamas Adomui ir Ievai mirtį su perspektyva įgyti amžiną gyvenimą po mirties, tai yra suteikdamas jiems galimybę nuodėmingą gyvenimą pakeisti į naują gyvenimą Dievo tautoje (*1 Pt 2, 9–10*). Jis neatėmė iš žmogaus nemirtingumo, tik jį atitolino, paruošdamas kelią jam įgyti. Tik per mirtį žmogus gali

įgyti nemirtingumą. Taigi mirtis, atrodanti kaip didžiausias žmogaus priešas, iš tiesų yra geriausias jo draugas.

Reikia pastebėti, kad net kai kurie Biblijos tekstai, konstatuojantys žmogaus kūno mirtį, nesieja jos su pirmųjų žmonių nuodėme – nepaklusnumu Dievui, veikiau kalba apie amžinąją mirtį, kaip žmogaus daromų nuodėmių rezultatą (*Jez 18, 20–22; Rom 6, 23*).

Biblija teigia, kad su fiziologine kūno mirtimi žmogaus gyvenimas nesibaigia:

„Ir nebijokite tų, kurie užmuša kūną, bet sielos negali užmušti. Verčiau bijokite to, kuris gali ir sielą, ir kūną prazudyti pragare“ (*Mt 10, 28*).

Jei siela reiškia Dievo suteiktą gyvybę, kurią sukūrė pats Dievas, tai „gyvybės dvasia, kurią Dievas įkvėpė“ (*Pr 2, 7*) yra amžina, kaip ir pats Dievas, bei neatsiejama nuo Jo. Po mirties, anot Ekleziasto „Dulkės sugrįžta į žemę, kur buvo, o kvapas sugrįžta pas Dievą, kuris jį davė“ (*Ekl 12, 7*). Iš čia plaukia loginė išvada, kad žmogaus siela nemirtinga.

Žmogaus egzistencija gali nutrūkti tik antrosios mirties metu, apie kurią kalbama (*Apr 20, 14–15*):

„Mirtis ir mirusiųjų buveinė buvo įmesti į ugnies ežerą. Ugnies ežeras – tai yra antroji mirtis. Ir jei kas nebuvo rastas įrašytas gyvenimo knygoje, buvo įmestas į ugnies ežerą.“

Nors fiziologine mirtimi miršta visi žmonės, bet ji nugalima kūno prisikėlimu, o amžinoji mirtis turi nuolatinį ir negrįžtamą pobūdį. Fiziologinės mirties išvengti nepavyks nė vienam, o štai amžinoji mirtis skirta ne visiems. Didžiojo teismo dieną, apie kurią kalbama (*Apr 20*) skyriuje, žmonės bus teisiami pagal jų darbus, atliktus prieš fiziologinę mirtį. Teisieji paveldės amžiną gyvenimą, o neteisieji – amžiną mirtį. Manau, be galo svarbu tai, kad žmogus savo likimą pasirenka pats, dar būdamas fiziniame kūne.

Na, o kas tie teisieji ir neteisieji? Loginis mąstymas leidžia daryti tokią išvadą: jei teisieji bus su Dievu, jie negali būti nuodėmingi, o neteisieji – nuodėmingi – negali būti greta Dievo, nes Dievas netoleruoja nuodėmės.

O kas toliau?

Jeigu jau sakoma, kad mirtis yra tik tarpinis taškas žmogaus gyvenime, mums visiems labai norisi žinoti, o kas toliau? Kas man atsitiks, kai aš mirsiu, kur aš atsidursiu? Ar aš išnyksiu visam laikui, nustosiu egzistuoti, ar liksiu sąmoningas po mirties? Ar aš keliausiu į dangų, skaistykla, pragarą? Yra daug klausimų apie mirtį, kaip ir mokymų apie ją.

Mokslas gali tik konstatuoti fiziologinę žmogaus mirtį, bet negali prasiskverbti pro mirties uždangą ir pažvelgti anapus materialios tikrovės. Kalbant apie pomirtinį gyvenimą, visose pasaulėžiūrose atsiremama į tikėjimo faktorių – ar žmonės tiki pomirtiniu gyvenimu, ar tik laikina žemiška egzistencija. Faktiškai nėra kitos galimybės pagrįsti tai, kas vyksta po žmogaus mirties.

Atsakymas šį klausimą glaudžiai siejasi su vienokiu ar kitokiu priimtu žmogaus prigimties supratimu. Kaip jau kalbėjom, vieni mano, kad žmogus yra nedaloma asmenybė ir po mirties jis negali dalytis į atskiras dalis, kiti pripažįsta kūno ir sielos atskirą egzistavimą. Vieni mano, kad nemirtinga yra tik siela, o kūnas pranyksta, pripažįsta to paties kūno prisikėlimą, kiti teigia, jog prisikėlimo metu siela gaus naują, pakeistą kūną.

Senajame Testamente kalbant apie žmogaus būseną po fiziologinės mirties sakoma, kad jis atsiduria Mirusiųjų

pasaulyje (hebr. *Sheol*). Judėjų supratimu, tai pomirtinio gyvenimo buveinė, iš kurios negrižtama, kurioje gyvena visi mirusieji, nepaisant jų tautybės, turėtos visuomeninės padėties ir moralinių savybių, pavirtę šešėliais, šmėklomis, dvasiomis. Senasis Testamentas Šeolį vaizduoja požemio šalimi kažkur Žemės gelmių tuštumose:

(Ez 26, 20): „...aš nugramzdinsiu tave su nužengiančiais į duobę pas senovės žmones ir tave apgyvendinsiu požeminėje šalyje tarsi senoviniuose griuvėsiuose su nužengusiais į duobę...“

Šeolis nėra beveidė vieta, ten kažkas vyksta, nes sakoma (Iz 14, 9):

„Šeolis apačioje sujudo dėl tavęs, kad pasitiktų tave atėjusį, pažadino dėl tavęs šešėlius [mirusiųjų dvasias], visus žemės vadus, pakėlė nuo jų sostų visus nacijų karalius.“

Tai leidžia manyti, kad Šeolyje mirusieji gali susitikti ir bendrauti (*Pr* 15, 15; 49, 33). Taip pat teigiama, kad teisiųjų ir neteisiųjų sielos yra skirtingose Šeolio vietose (*Ez* 32, 17–32).

Dėl Šeolio sampratos ilgą laiką buvo populiariu manyti, kad po mirties žmonės (tiek geri, tiek blogi) iki prisikėlimo pasilieka savo kape nesąmoningoje miego būsenoje. Miego būsenos šalininkai savo požiūrį grindžia teigdami, kad žmogus yra nedaloma asmenybė, dėl to kūnas ir siela neatskiriami, ir kad Biblijoje mirtis dažnai apibūdinama kaip miegas (*Jn* 11, 11; *Apd* 7, 60; *1 Kor* 15, 6, 18, 20, 51). Tačiau žodį „miega“, manau, reikia suvokti tik kaip metaforą, reiškiančią kūno gyvybės praradimą. Naujajame Testamente mirtis prilyginama miegui, nes kūnas, o ne siela „miega“, laukdamas prisikėlimo. Biblijoje yra daug vietų, kuriose kalbama apie sąmoningą pomirtinį žmogaus sielos be kūno egzistavimą. Pats aiškiausias pavyzdys (*Lk* 16,

19–31) pateiktas pasakojime apie turtuolio ir Lozorius pomirtinę būseną, arba (*Lk 23, 46*) Jėzaus atsakas kartu su juo nukryžiuotam plėšikui, kad šis „šiandien su juo bus Rojuje“, ir prieš tai Jėzaus kreipinys į Tėvą, kad į Jo rankas jis atiduoda savo dvasią. Taip pat ir Steponas (*Apd 7, 59*) prieš užmigdamas kreipiasi: „Viešpatie Jėzau, priimk mano sielą!“ Šie pavyzdžiai rodo, kad po mirties žmogaus siela yra kažkur kitoje nei kūnas vietoje.

(*Lk 16, 19–31*) Jėzus pateikia palyginimą apie didžiaturtį ir Lozorių. Tai vienintelis tiesioginis Jėzaus pasakojimas Naujajame Testamente apie pomirtinę žmogaus sielos vietą ir būklę. Kad galėtume geriau suprasti, verta jį pacituoti taip, kaip jis pateiktas Evangelijoje:

„Tas vargšas [Lozorius] numirė ir buvo angelų nuneštas į Abraomo prieglobstį. Numirė ir turtuolis ir buvo palaidotas. Hade [mirusiųjų buveinėje] pakėlęs akis, kęsdamas kančias, jis iš tolo pamatė Abraomą ir Lozorių jo prieglobstyje. Ir šaukdamas tarė: „Tėve Abraomai, pasigailėk manęs ir pasiųsk Lozorių, kad jis pamirkytų savo piršto galą į vandenį ir atvėsintų mano liežuvį, nes kenčiu šioje liepsnoje.“ Bet Abraomas tarė: „Vaike, atsimink, kad tu gyvendamas atsiėmei savo gėrybes, o Lozorius tokiu pat būdu [atsiėmė] blogybes. Dabar jis čia guodžiamas, o tu kančias kenti. Be visa to, tarp mūsų ir jūsų yra įtvirtinta didžiulė praraja, kad tie, kurie norėtų iš čia pereiti pas jus, negalėtų ir kad [norintieji] negalėtų iš ten persikelti pas mus.“

Pateiktame palyginime matome dvi sielų buvimo Šeolyje vietas: „Abraomo prieglobstį“ ir Hadą.

Verčiant Senąjį Testamentą į graikų kalbą, žodis „Sheol“ visur buvo išverstas žodžių „Hades“ (liet. Pragaras). Jeigu tai vienas ir tas pats žodis, vadinasi, jis turi ir tą pačią prasmę. Taigi dabar, įvertinę Jėzaus palyginimą, galime aiškiau

suprasti, kas vyksta Šeolyje / Pragare. Mirusiųjų pasaulyje žmogaus siela yra visiškai sąmoninga – išlieka atmintis, išvaizda, gebėjimas kalbėti, regėti, justis skausmą, graužatį ar palaimą. Palyginime minimos dvi atskiros tos pačios mirusiųjų buveinės Šeolio vietos: Hadas ir „Abraomo prieglobstis“. Šios vietos skiriasi sielų padėtimi. Hade vyrauja sielos kančia ir ji neturi jokios galimybės išsivaduoti iš jos – alkoholas trokšta gauti nors lašą alkoholio, bet jo negauna, narkomanas galvoja, kaip gauti nors vieną dozę narkotikų, bet veltui, iškrypėlis nepasotinamai trokšta patenkinti save, bet jam nepavyksta ir pan. Įvairių aistrų deginanti kančia čia tęsiasi visą laiką ir prilyginama kančiai ugnyje.

„Abraomo prieglobstis“ suprantamas kaip atskiras, ypatingas to paties Šeolio skyrius. Tikėtina, kad pavadinimas „Abraomo prieglobstis“ kilęs iš to meto žydų tautos sampratos apie jų protėvio Abraomo išskirtinumą. Šiandieną šį prieglobstį galėtume vadinti ir kitaip, pavyzdžiui, Skaistykla arba Rojumi. Manau klaidinga suprasti, jog „Abraomo prieglobstis“ yra vien palimos oazė. Čia sielos irgi kenčia, tačiau, tikėtina, jų kančia gerokai mažesnė, nes sakoma, kad jos yra „guodžiamos“. Nors Abraomo prieglobstis yra mirusiųjų pasaulyje, bet tarp Hado ir jo yra nenugalima riba – bedugnė. Tas leidžia manyti, kad Abraomo prieglobstis gali būti visai ne požemio karalystėje. Visgi tai, kad esantys abiejose Šeolio srityse gali matyti ir girdėti vieni kitus, skatina manyti, jog tai gana artima aplinka, nebent bendraujant sieloms vieta ir atstumas būtų bereikšmiai.

Kai kas mano, kad „Abraomo prieglobstį“ reikėtų suprasti kaip metaforą, reiškiančią Dievo buvimą. Tokiai nuomonei pagrindą jie randa (*Mt 22, 31–32*), kur sakoma:

„Aš esu Abraomo Dievas, Izaoko Dievas ir Jokūbo Dievas. Jis yra ne mirusiųjų, bet gyvųjų Dievas.“

Abraomas nebuvo išstremtas į Šeolį vadovauti jo „ypatingajam“ skyriui ar kęsti čia Pragarą kančių – jis pats kartu su kitais yra jame ir Dievo akivaizdoje jis yra gyvas.

Labai įdomus klausimas kyla iš Jėzaus žodžių, pasakytų kartu su juo nukryžiuotam piktadariui (*Lk 23, 43*):

„Iš tiesų tau sakau: šiandien būsi su manim rojuje.“

Nors „sakau šiandien“ galima suprasti kaip veiksmo vyksmą minimą dieną arba nusakymą veiksmą būsiant ateityje, daugelis teologų mano, kad kalbama būtent apie Jėzaus mirties dieną. Jėzus po nukryžiuotumo dar tris dienas buvo mirusiųjų pasaulyje, kaip ir bet kuris kitas miręs žmogus, taigi jo pažadas „šiandien“ atgailavusiam piktadariui turėjo būti išpildytas šiuo laiku. Mažai tikėtina, kad Jėzus šį laiką praleido Hade, greičiau „Abraomo prieglobstyje“. Tuomet natūraliai kyla klausimas: o kur tada Rojus? Gal jį galima sutapatinti su „Abraomo prieglobsčiu“? Bent aš linkstu prie tokios nuomonės. Kai kas teigia, kad prisikeldamas Jėzus išsivedė visus iš „Abraomo prieglobsčio“ į Dangų ir nuo to laiko šis prieglobstis Šeolyje panaikintas. O gal, kaip minėjau, „Abraomo prieglobstis“ jau yra Danguje? Tačiau tai nesuderinama su kitu Jėzaus teiginiu – atsakydamas Rašto žinovams ir fariziejams į prašymą parodyti ženklą jis akcentuoja, kad jam teks pabūti Žemės širdyje:

„Mat kaip Jona išbuvo tris dienas ir tris naktis marių pabaisos pilve, taip ir Žmogaus Sūnus išbus tris dienas ir tris naktis žemės širdyje“ (*Mt 12, 40*).

Tai nurodo į kažkokią konkrečią Žemės vietą. Kur, kokioje geografinėje vietoje tai yra – niekas nežino. Aišku viena – ten nusigauti galima tik padedant angelams.

Išgirdę lietuvišką žodį „Pragaras“ mintyse jį siejame vien su pomirtinės bausmės vieta ir kančios būseną. Apokaliptinėje krikščionių literatūroje Pragarą vaizdas neatsiejamas

nuo nuolatinių atributų: velnių, ugnies, smalos katilų, mirusiųjų kančios. Manau, Biblijoje minimos mirusiųjų buveinės Šeolio nereikia sieti vien su tokiu Pragarą vaizdiniu.

Noriu pasidalyti vienu savo regėjimu apie pomirtinio buvimo vietą. Vieną kartą sapnavau mirusią artimą savo giminaite – regėjau kažkokią tamsią patalpą, kurioje ant suolų, sustatytų pasieniuose, tyliai sėdėjo žmonės, tarp jų ir manoji giminaite. Priešais ją sėdėjo jos miręs vyras, greita, vienas prie kito, kiti, kurių aš nepažinojau. Tiesiog jutau, kad jų buvo labai daug. Buvo prieblanda, tolėliau esančių aš nemačiau. Vyravo visiška tylą. Dabar, kai rašau apie mirusiųjų buvimo vietą, akyse man iškyla šis regėjimas. Jo sieti su kažkuo anksčiau buvusiu mano mintyse negaliu, nes iki tol aš net nemaščiau apie tai.

Apreiškimo knygoje (*Apr 6, 9–11; 7, 9–17*) kalbama dar apie vieną sielų buvimo vietą – Dangų. Ši vieta skirta teisiųjų, „kurie išplovė savo drabužius ir juos išbalino Avinėlio krauju“, sieloms. Jos yra Danguje ir Dievo akivaizdoje.

Dangų galima įvairiai suprasti – kad tai erdvė, kurioje yra žvaigždės, kur skraido paukščiai, iš kur žaibuoja ir lyja, arba kad dangus – tai Dievo buvimo vieta, kur tikintieji tęsia amžinąjį gyvenimą. Dažnai, o ypač populiariuose pasaulietiškuose leidiniuose dangus vaizduojamas kaip vieta, vadinama Rojumi, kur išsipildo viskas, ko mes labiausiai troškome išsipildant Žemėje. Tai vieta, kurioje atsikartoja žemiškojo gyvenimo ypatumai, tik gerokai plačiau ir stipriau.

Vienas iš ginčytinų klausimų apie Dangų yra tas, ar jis kažkokia konkreti vieta, ar tik dvasinė būseną? Kai kas, remdamasis (*Jn 4, 24*) mano, kad Dievas, būdamas Dvasia, neužima jokios erdvės vietos, kuri būdinga mūsų pasaulietiškam supratimui, todėl Dangų reikėtų suprasti kaip sielos pomirtinį dvasinį būvį, o ne kaip konkrečią vietą. Tai gana

rimtas argumentas, bet įvertinant tai, kad žmogaus siela yra dvasiniame kūne, o prisikeldama gauna realų kūną, su kuriuo bus Danguje, visgi verčia galvoti apie konkrečią erdvės vietą. Be to, Biblijoje dažnai lygia greta minima „Žemė“ ir „Dangus“ (pavyzdžiui, maldoje „Tėve mūsų“), tas irgi verčia manyti, kad „Dangus“, kaip ir „Žemė“, turėtų būti atskiros erdvės vietos. Vis dėlto negalima užmiršti, kad Dangus yra kita sfera, kurioje kiti, mums kol kas nesuvokiami, realybės matmenys, todėl teisingiau derėtų teigti, jog Dangus yra kartu ir būvis, nuolatinė palaimos, džiaugsmo ir taikos būseną, ir vieta. Apaštalas Jonas Dangaus vaizdus (*Apr* 21, 18–21) aprašo kaip neišpasakyto didingumo, grožio, turtingumo, ryškumo, sunkiai įsivaizduojamo dydžio ir šlovės. Tikėtina, kad tai metaforos tų daiktų, kuriuos dabar mes laikome pačiais vertingiausiais ir gražiausiais.

Apie tai, kas laukia žmogaus sielos Danguje, Biblijoje kalbama labai nedaug, galima rasti tik nedideles užuominas. Vienas iš pagrindinių dalykų yra tai, kad jos yra ten, kur ir Dievas, antra, jos turi poilsį. Kaip nurodo Paulius laiške žydams, šį poilsį reikia suprasti ne ta prasme, kad pasibaičia bet kokia darbinė veikla, bet tai būseną, susijusią su didžiausio ir svarbiausio tikslo pasiekimu. Ją galima palyginti su žydų tautos kelione į pažadėtąją Žemę. Pažadėtoji Žemė buvo ilgos ir sunkios kelionės galutinis rezultatas, kurį pasiekus nebuvo nieko daugiau siektino. Toks pat poilsis laukia ir patekusios į Dangų sielos – tai pasiekto tikslo poilsis.

Biblijoje taip pat randame nuorodų, kad Danguje vyksta kažkoks bendravimas:

„Bet jūs esate priėję prie Sijonos kalno bei gyvojo Dievo miesto, dangaus Jeruzalės, ir prie miriadų angelų, prie iškilmingo susirinkimo ir prie danguje įrašytų pirmagimių bendruomenės, prie Dievo, visų teisėjo, ir prie dvasių tei-

siųjų, padarytų tobulų, prie naujosios sandoros tarpininko Jėzaus ir prie pašlakstyto kraujo, kalbančio veiksmingiau negu Abelio kraujas“ (*Hbr* 12, 22–24).

Dar kitas reiškiny, su kuriuo susiduriame aprašymuose, – tai, kad Dangaus gyventojai nuolat garbina Dievą (*Apr* 19). Kaip žemėje tikintieji garbina Dievą, taip jie garbina Jį ir Danguje, tuo labiau kad jie mato Jį ir yra Jo akivaizdoje.

Remdamasis tuo, kas išsakyta, manau, jog žmonių sielų pomirtinio buvimo vietos yra trys: 1) Hadas, 2) „Abraomo prieglobstis / Rojus“ ir 3) Dangus tiems, kurie yra teisūs (be nuodėmės). Vis dėlto, kaip minėjau, yra ir manančiųjų, kad po Jėzaus mirties ir prisikėlimo Pragaras buvo „reorganizuotas“ ir „Abraomo prieglobstis“ panaikintas ar perkeltas į Dangų. Taigi dabar belikęs tik Pragaras ir Dangus. Į Dangų pakliūna tik teisieji, visų kitų sielos kenčia Pragare.

Katalikiškas tikėjimo mokymas teigia, kad, žmogui mirus, jo siela tuoj pat sužino formalų Dievo teismo sprendimą – ar ji kalta ar nekalta prieš Dievą. Nusidėjėlių siela čia pat patenka į Pragarą ir kančias, o sielos, kurios dėl atgailos ir malonės yra absoliučiai švarios, patenka tiesiog į Dangų. Sielos tų žmonių, kurie priėmė Dievo malonę, bet nėra absoliučiai dvasiškai tobuli, patenka į Skaistyklą. Kur ji yra – nedetalizuojama. Tomas Akviniėtis (Thomas Aquinas, 1225–1274, teologas, krikščionių šventasis, Bažnyčios mokytojas) mano, kad Skaistykla, kaip kančios vieta, susijusi su Pragaru [*Фома Аквинский, Сумма теологии, приложение, вопрос 1, сатья 2*]. Remiantis katalikų mokymu, Skaistyklą reikėtų suprasti kaip laikiną kančios vietą, kurioje yra mirties dieną neapsivaliusios nuo atleistinų nuodėmių sielos. Jos nepatenka nei į absoliučiai švarių, einančių į Dangų, nei į absoliučiai nusidėjusių sielų, einančių į Hadą, skaičių. Katalikų teigimu, Skaistykloje siela apsisvalo pasyviai kentėdama, o pasiekusi

dvasinį tobulumą pereina į Dangų. Tačiau kas, kada ir kaip apsprendžia sielos apsivalymo laipsnį, neaišku.

Skaistyklės doktrina buvo priimta viduramžiais remiantis manomai klaidingu mokymu apie išsigelbėjimą – manyta, kad niekas (arba beveik niekas) negali būti pakankamai teisus, kad po mirties galėtų patekti į Dangų, todėl turi būti tokia vieta, kur žmonės apsivalytų nuo savo nuodėmių, pasiruošę dangiškam tobulumui. Biblijoje apie Skaistykklą išvis nekalbama. Aš taip pat manau, kad jos buvimas nepagrįstas, nes (*Žyd 9, 27*) sakoma: „...žmonėms skirta vieną kartą mirti, o paskui teismas“. Siela iš pirminės patekimo vietos patenka tiesiai į teismą.

Remiantis katalikų mokymu, Skaistykloje esančiai sielai gali padėti ir gyvieji (mišios, užtarimo malda, geri darbai). Manau, tai išvis klaidingas teiginys, eliminuojantis žmogaus atsakomybę už veiksmus jam esant gyvam. Tikintieji išgelbėjimui reikalingą teisumą gauna iš Dievo, dėl išskirtinės malonės arba tikėdami Jėzaus auka. Neturintys šio teisumo iki galutinio teismo dienos pasilieka ten, kur pateko iš karto po mirties.

Taigi galvodami apie savo pomirtinį likimą mes dar čia, Žemėje, galime rinktis, kur norime būti po mirties – Hade, „Abraomo prieglobstyje / Rojuje“ ar Danguje.

Kas tie teisieji ir kaip jais tampama?

Dabartinio žmogaus supratimu „teisusis“ susijęs su visuomenės nuomone apie teisumą – teisingas (teisus) yra tas,

kuris sąžiningas, laikosi moralės normų, elgiasi dorai, yra nuolankus. Pasak Biblijos, teisus yra tas, kuris tiki Dievą, yra be nuodėmės ir gyvena pagal Dievo valią.

Kaip jau kalbėjom, kiekvienas žmogus yra paveldėjęs Adomo prigimtį. Žmogus elgiasi taip, kaip jam diktuoja kūnas ir jo paties išmintis, o šie veiksmai anksčiau ar vėliau veda į nuodėmę. Visi iki vieno žmonės nuodėmiauja. (*Rom 3, 10–12*) rašoma:

„Nėra teisus, nė vieno. Nėra išmanančio, nėra Dievo ieškančio. Visi nusikreipė, kartu pasidarė nenaudingi [niekam tikę], nėra rodančio maloningumą, nėra nė vieno.“

Tapti teisus Dievo akyse savo jėgomis žmogus negali, nes jis negali pakeisti savo prigimties, kurią paveldėjo iš Adomo. Bet išeitis yra – jau pradžioje Dievas numatė, kaip atkurti Jo ir žmogaus santykius. Žmogus tai gali atlikti tik dėl Dievo malonės per Jo Sūnų Jėzų Kristų. Evangelijoje pagal Joną (*Jn 14, 6*) Jėzus sako: „Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas. **Niekas neateina pas Tėvą kitaip, kaip tik per mane.**“ Klysta tie, kurie mano, kad susitaikymas su Dievu galimas tiesiogiai. Susitaikymas su Dievu galimas tik per Jėzų.

Jėzaus atliktas žmogaus ir Dievo sutaukinimas yra krikščioniškojo tikėjimo pagrindas. Jėzus savo mirtimi suteikė žmogui galimybę išsivaduoti iš jau padarytų nuodėmių, atkurti bendravimą su Dievu, gyventi teisiejo gyvenimą ir įgyti amžiną gyvenimą. Todėl teisingas Jėzaus atlikto sutaukinimo supratimas turi lemiamą reikšmę kiekvienam žmogui. Visi kiti krikščionybės klausimai, manau, yra gerokai mažesnės svarbos. Vienas žymesnių teologų Emilis Bruneris netgi yra pasakęs taip: „Tas, kuris teisingai supranta Kryžiaus reikšmę, <...> supranta Bibliją, supranta Jėzų Kristų“ [*Emil Brunner, The Mediator Lutterworth, 1934, p. 435–436*].

Žmogaus sutaikinimas su Dievu per Jėzų biblinėje kalboje dažnai vadinamas atpirkimu. Yra keletas šio atpirkimo aiškinimo teorijų: vieni teologai mano, kad Jėzaus atliktas atpirkimas – tai tiesiog Jėzaus pavyzdys, kaip turi gyventi tikintysis, kadangi jo misijoje svarbią vietą užėmė mokymas apie gyvenimą būdą, kiti – kad Jėzaus mirtis yra Dievo meilės žmogui demonstracija, dar kiti mato Dievo teisingumo įvykdymą, išpirką blogio jėgoms, Dievo patenkinimą, pakeičiamąją bausmę ir pan. Kiekviena šių teorijų remiasi vienu ar kitu reikšmingu Jėzaus tarnavimo aspektu. O juos visus daugiau ar mažiau tarpusavyje jungia pakaitinės bausmės teorija. Pagal ją Jėzus mirė ant Kryžiaus už visas ir visų žmonių nuodėmes, dėl kurių šie paveldėtų mirtį, o ne amžiną gyvenimą. Jėzaus mirties prasmę geriau galima suprasti ją susiejus su Senajame Testamente minimomis aukomis. Iki Jėzaus mirties žydų tautoje už padarytas nuodėmes buvo reikalaujama atnešti Dievui auką. Auka buvo ne dėl aukotųjų atgrasymo nuo nuodėmių darymo, bet tik dėl padarytos nuodėmės uždengimo. Tai reiškė, kad nusidėjėlis atleistas nuo bausmės už konkrečią nuodėmę. Aukotojas turėjo uždėti ranką ant aukos galvos, kad ta būtų priimta jo naudai – permaldauti už jį (*Kun* 1, 4). Aukojamo gyvulio atvedimas ir rankų uždėjimas simbolizavo nusidėjėlio kaltės prisipažinimą ir kaltės perdavimą aukai.

Ši Senojo Testamento aukojimo įstatyminė tvarka aki-vaizdžiai nurodo į Jėzaus auką ir jos pavaduojantį charakterį. Ryškiausiai tai atsiskleidžia Izaijo pranašystėje. Pranašas *Izaijas*, 53 skyriuje kalbėdamas apie žmonijos nuodėmingumą, Mesiją apibūdina šitaip:

„Mes visi klaidžiojome kaip avys, kiekvienas sukome į savo kelią, bet VIEŠPATS uždėjo ant jo mūsų visų kaltę“ (*Iz* 53, 6).

Už žmonių kaltes turėjo nukentėti nekaltas Žmogus-Mesijas, panašiai kaip kaltę už nuodėmes perėmė nekaltas aukojamas gyvulys Senajame Testamente. Rankų uždėjimas ant aukos Senajame Testamente tolygus išankstiniam Jėzaus aukos priėmimui už nuodėmes.

Naujasis Testamentas taip pat aiškiai nurodo į pavaduojančią Jėzaus auką. Jonas Krikštytojas, pamatęs pas jį atėjusį Jėzų, sako:

„Štai Dievo avinėlis, kuris atima pasaulio nuodėmę“ (*Jn* 1, 29), o ir pats Jėzus to neneigia:

„Žmogaus Sūnus atėjo, ne kad jam kas tarnautų, bet pats tarnautų ir atiduotų savo gyvybę kaip išpirką už daugelį“ (*Mt* 20, 28).

Jėzaus auka skirta visiems žmonėms:

„...teisumas, kuris per tikėjimą Jėzumi Kristumi tenka visiems, kurie tiki. Nes nėra skirtumo, kadangi visi nusidėjo ir stokoja Dievo šlovės. Jie dovanai išteisinami jo malone, per atpirkimą įvykdytą Kristuje Jėzuje. Jį Dievas viešai išstatė kaip tikėjimu pasisavinamą auką permaldauti jo krauju, kad parodytų savo teisumą, kadangi paliko nubaudęs už nuodėmes, padarytas anksčiau, Dievo kantrumo laikmečiu, kad parodytų savo teisumą dabartiniu metu, kad jis pats būtų teišus ir išteisinantis tą, kuris tiki Jėzų“ (*Rom* 3, 21–26).

Po Jėzaus mirties pasaulis pasikeitė – dabar kiekvienas gali susitaikyti su Dievu. (*2 Kor* 5, 18–19) sakoma:

„Visa tai yra iš Dievo, kuris per Kristų mus sutaikino su savimi... Tai yra Dievas Kristuje taikino pasaulį su savimi, jiems neįskaitydamas jų nusikaltimų.“

Nors Dievas sutaikino su savimi visą pasaulį, tačiau negalima manyti, kad kartu ir žmogus susitaikė su Dievu. Tik tas, kuris priima Dievo pasiūlytą susitaikymo kelią,

susitaiko su Juo. Kiekvienas šį „taikos susitarimą“ sudaro asmeniškai. Tikėdamas, kad Jėzus mirė vietoj jo, dėl jo nuodėmių, žmogus įgyja teisumą. Galima visą žemišką gyvenimą nugyventi galvojant, kad esi teisus, netgi dalyvauti tikinčiųjų Bendruomenės gyvenime, bet, neturint šio tikėjimo, nebūti teisiu Dievo akyse.

Asmeninis susitaikymas per tikėjimą Jėzaus auka į žmogaus gyvenimą įneša pokyčių jo santykiuose su Dievu – atkuriamas dvasinis žmogaus sielos ryšys su Juo. Iki tol buvusi „apmirusi“ siela atgyja, pradeda girdėti Dievo Dvasios teikiamus nurodymus, galima sakyti, pasikeičia žmogus prigimtis – žmogus priima Dievo siūlomas gyvenimo taisykles, keičia savo mintis, įpročius, elgesį. Jis pradeda gyventi ne tik kūnišką, bet ir dvasinį gyvenimą. Nors kūniškoji prigimtis nesiduoda lengvai nugalima dvasinės prigimties, bet nuodėmė jau neviešpatauja žmoguje. Žmogus dabar ne tik žino, kaip jis turi elgtis, bet ir turi galingą padėjėją, patį Dievą, kurio padedamas įgyja galią nepaklusti kūno geismams ir išlikti teisus.

Žmogaus kūniškumas neišnyksta iki pat fiziologinės kūno mirties, todėl senoji žmogaus prigimtis kartkartėmis gali išprovokuoti nuodėmę. Kas tuomet atsitinka žmogaus teisumui? Pacituosiu ištrauką iš Pirmojo Jono laiško:

„O jei vaikščiojame šviesoje, kaip jis yra šviesoje, mes turime draugystę vienas su kitu, ir jo Sūnaus Jėzaus kraujas apvalo mus nuo kiekvienos nuodėmės. <...> Jei išpažįstame savo nuodėmes, jis yra toks ištikimas ir teisingas, jog mums atleidžia nuodėmes ir mus apvalo nuo kiekvienos neteisybės“ (1 Jn 1, 7–9).

Taigi teisiųjų kelią pasirinkusiam žmogui, jei jis ir suklysta, padeda pats Dievas.

Krikščioniškame mokyme galima rasti nuomonių, kad ne visi bus išgelbėti (pašaukti gyventi amžinai). Teigiama,

kad žmogaus likimas iš anksto nulemtas, kad Dievas iš anksto numatęs, ką išgelbėti, o ką paskirti pražūčiai. Mokymas apie išrinkimą vadinamas predestinacija (lot. *praedestinatio* – likimas, lemtis, paskirtis). Tokiai nuomonei pagrindą duoda kai kurie Biblijos teiginiai, pavyzdžiui:

„Visa, ką Tėvas man duoda, ateis pas mane...“ (Jn 6, 37);

„Niekas negali ateiti pas mane, jeigu jo nepatrauktų Tėvas...“ (Jn 6, 44);

„Ne jūs mane išsirikote, bet aš jus išsirikau ir jus paskyriau...“ (Jn 15, 16); ...

Krikščionybėje predestinaciją įtvirtino šv. Augustinas. Jis teigė, kad žmonių lemtis dvejopa: blogieji bus pasmerkti, gerieji – išganyti, bet dalį žmonių Dievas savo malone atverčia ir išgelbėja. Panašios nuomonės buvo ir kiti viduramžių teologai T. Akvinietis, Bonaventūras, vėlesniais laikais – J. Wycliff'as, J. Husas, M. Liuteris, J. Kalvinas ir kiti reformatoriai. Tokia nuostata įsitvirtino metodistų, sekmininkų, daugelio baptistų doktrinos, artimų broožių randama islame, judaizme, zoroastrizme.

Įdomus kalvinistinis mokymas. Pasak jo, žmogus jau iš anksto pasmerktas arba išganytas, bet to nežino. Dėl to jis turi elgtis dorai ir teisingai net ir tada, jei atrodo, jog jis išteisintas ar pasmerktas, nes ir viena, ir kita gali būti žmogaus nesupratimo ir nežinojimo rezultatas arba tiesiog išmėginimas, kaip, pavyzdžiui, buvo išmėgintas Jobo tikėjimas. Kalvinizmas išrutuliojo nuostatą, kad žmogaus ekonominis klestėjimas iš dalies gali rodyti, jog yra Dievo išrinktas ir jau dabar apdovanotas turtu, vaikais ir pan. Kalvinistų ir evangelikų reformatų valstybėse ekonomika, bankininkystė ir žemės ūkis plėtojami gerokai sėkmingiau nei kitose.

Vis dėlto reikia atsiminti, kad Dievo palaiminimas turtu gali būti ir savotiški spąstai, todėl bet kuris žmogus,

tuo remdamas savo įsitikinimus, negali būti ramus dėl savo likimo.

Katalikų Bažnyčia Tridento susirinkimo (1545–1563 m.) dokumentuose predestinaciją patvirtino, atmesdama tik protestantų neigiamą požiūrį į laisvą valią ir teigdama išganyimo vilties tikrumą.

Predestinacijos problema – viena sudėtingiausių kiekvienoje religijoje, todėl teologinės diskusijos vyksta ir dabartiniu metu.

Aš manau, kad iš tiesų Dievas nėra šališkas. Jis nori išgelbėti visus, nesvarbu, ar žmogus priskirtas „geriesiems“ ar „blogiesiems“ (*Mt 5, 44–45*):

„Bet aš jums sakau: mylėkite savo priešus ir melskitės už tuos, kurie jus persekioja, kad būtumėte savo danguje esančio Tėvo sūnūs, nes jis leidžia savo saulei tekėti ant piktų bei gerų ir lietui lyti ant teisių ir neteisių“ arba (*Lk 14, 16–24*) pateiktame palyginime apie didįjį pokylį:

„Jėzus jam tarė: „Vienas žmogus kėlė didelę vakarienę ir pakvietė daug svečių. Vakarienės valandą jis išsiuntė savo vergą pasakyti pakviestiesiems: „Ateikite, nes jau paruošta.“ Bet jie visi kaip vienas ėmė atsiprašinėti. Pirmasis jam tarė: „Nupirkau dirvą ir būtinai turiu išėjęs ją apžiūrėti. Prašau tave, laikyk mane pateisintu.“ Kitas tarė: „Nupirkau penkis jungus jaučių ir einu jų išmėginti. Prašau tave, laikyk mane pateisintu.“ Dar kitas tarė: „Vedžiau moterį ir todėl negaliu ateiti.“ Parėjęs vergas tai pranešė savo valdovui. Tada užsirūstinęs šeimininkas tarė savo vergui: „Skubiai eik į miesto gatves bei skersgatvius ir čia įvesk neturtėlius, luošus, aklius ir raišus.“ Vergas vėl tarė: „Valdove, padaryta, ką įsakei, bet dar yra vietos.“ Tada valdovas tarė vergui: „Išėik į kelius bei patvorius ir priversk įeiti, kad mano namai pasidarytų pilni! Jums sakau – nė vienas iš tų pakviestųjų vyrų neragaus mano vakarienės.“

Čia ryškus analogas su kvietimu būti išgelbėtam. Kvietimo išsigelbėti iniciatyva priklauso Dievui, tačiau sprendimas atsiliepti į kvietimą priklauso žmogui ir jis išgelbstimas, jeigu atsiliepia į kvietimą.

Mūsų dienomis žmonės tiki tik tuo, ką galima pamatyti čia ir dabar. Dalykus, kurie liečia Dievą ir dvasinį gyvenimą, jie laiko niekuo nepagrįstais ir nereikšmingais. Tam turi įtakos net ir mokslas, kuris vienaip ar kitaip bando paaiškinti ar net pakeisti aplink žmogų vykstančius procesus, – jau išmokome gydyti anksčiau buvusias nepagydomas ligas, valdyti gamtos jėgas, iššaukti ar sustabdyti liūtų, atitrūkti nuo Žemės traukos, nukeliauti į kitas planetas ir pan., todėl žmonės nesąmoningai pasiduoda tam gyvenimui, kuriame Dievui nėra vietos. Kalbėti apie Dievo nepripažįstančių žmonių sąmoningą siekį būti išgelbėtais nėra prasmės, nors išgelbėjimas priklauso ir jiems. Šventoji Dvasia kreipiasi į kiekvieną, bet ne kiekvienas priima kvietimą. Dievas išgelbsti paklususius, o kitus palieka pražūčiai. Taigi natūralu manyti, kad bet kuris žmogus, atsiliepdamas į Dievo malonę, gali tapti teisu.

Norint tapti teisiu, reikia asmeniškai pripažinti Jėzų savo gelbėtoju. Tačiau praeityje daug žmonių to nepadarė, o ir dabar dar daug tokių, kurie dėl įvairių priežasčių to padaryti negali ar nenori. Tarp jų įsigalėjusi nuomonė, kad Jėzus skirtas tik saujelei tikinčių fanatų, kurie jį laiko savo lyderiu. Jiems norėčiau paprieštarauti paties Jėzaus žodžiais:

„Sveikiems nereikia gydytojo, tik ligoniams, <...> atėjau ne teisiųjų šaukti, bet nusidėjėlių“ (*Mt 9, 12–13*).

Jis atėjo ne pas tikinčius, bet pas tuos, kurie netiki. Jeigu jūs kol kas netikite, žinokite, kad jis atėjo pas jus ir dėl jūsų, todėl neatstumkite jo ir pabandykite prisijungti prie tikinčiųjų kompanijos.

Vienas kinų išminčius yra pasakęs: „Tūkstančio mylių kelias prasideda nuo pirmo žingsnio.“ Koks tas pirmasis žingsnis, vedantis į išgelbėjimą? Biblijoje nurodoma tokia loginė išsigelbėjimo tvarka: *pašaukimas, atsivertimas* ir *dvasinis atgimimas*.

Kadangi visi žmonės, kaip jau kalbėjom, yra nuodėmingi, dvasiškai akli ir nepajėgūs tikėti, išgelbėjimo iniciatyva (*pašaukimas*) priklauso Dievui. Jo kreipinys visiems žmonėms yra bendras:

„Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir nešate sunkias naštas, ir aš jus atgaivinsiu“ (*Mt 11, 28*);

„Kreipkitės į mane ir gelbėkitės, visi žemės pakraščiai“ (*Iz 45, 22*).

Pašaukimas – tai ypatingas Šventosios Dvasios teikiamas žmogui supratimas apie jo padėtį. Tik Šventosios Dvasios teikiamu žmogaus proto prašviesėjimu žmogus gali pažinti savo nuodėmingumą, Kryžiaus esmę, išpažinti Jėzų savo gelbėtoju ir Viešpačiu, nes (*Jn 16, 8–11*) sakoma:

„Ir atėjęs jis [Šv. Dvasia] įrodys pasaulį klystant apie nuodėmę, teisumą ir teismą: apie nuodėmę – kadangi žmonės netiki manim; apie teisumą – kadangi einu pas Tėvą ir manęs nebematysite; apie teismą – kadangi šito pasaulio kunigaikštis yra pasmerktas [nuteistas].“

Atsivertimas – tai savo nuodėmingumo suvokimas ir kreipinys į Jėzų pagalbos tikint, kad tik jis gali išvaduoti nuo nuodėmingo gyvenimo pasekmių. *Atsivertimas* neperskiriamai susijęs su atgaila, tai yra tikru žmogaus gailėsčiu dėl padarytų nuodėmių kartu pasiryžtant daugiau taip nesielgti. Tiek *atsivertimas*, tiek tikėjimas Jėzumi yra Dievo malonės dovana, prisiminkime (*Jn 6, 44*):

„Niekas negali ateiti pas mane, jeigu jo netrauktų Tėvas...“

Kad galėtų gyventi pagal Dievo nurodymus, žmogui reikia, jog pasikeistų pati jo prigimtis. Biline kalba sakoma,

kad žmogui reikia *atgimti* (gimti iš naujo). Šio antro gimimo esmė aiškiausiai apreiškta Jėzaus pokalbyje su Nikodemu (*Jn 3, 3–7*):

„Iš tiesų, iš tiesų tau sakau: jei kas nėra užgimęs [pagimdytas] iš aukšto [iš naujo], negali matyti Dievo karalystės.“ <...> „...jei kas nėra užgimęs [pagimdytas] iš vandens ir Dvasios, negali įeiti į Dievo karalystę.“ <...> „...nesistebėk, kad tau pasakiau: „Jūs turite užgimti [būti pagimdyti] iš aukšto [iš naujo].“

Antrasis gimimas – tai atgamtinis įvykis. Jis irgi nevyksta žmogaus jėgomis – tai Šventosios Dvasios darbas:

„Kas yra gimę iš kūno, yra kūnas, ir kas yra gimę iš Dvasios, yra dvasia“ (*Jn 3, 6*).

Atgimęs žmogus visai kitaip priima tai, kas dvasiška, geba paklusti Dvasios vedimui, keičia savo gyvenimą. Bet tai tėra pasikeitusio žmogaus vystymosi proceso pradžia, kuris tęsiasi toliau visą gyvenimą.

Taigi koks tas pirmasis žingsnis? Visų pirma žmogui reikia pačiam pasikalbėti su Dievu. Tai asmeninis pokalbis, todėl kitiems jo žinoti nereikia. Jei nežinote, kaip pradėti, pabandykite kartu, pavyzdžiui, taip: Dieve, aš žinau esąs nusidėjęs ir noriu būti išgelbėtas, žinau, kad Tu gali man padėti, padėk man priimti Jėzaus auką už mano nuodėmes. Aš noriu tikėti, kad dėl jo aukos tu atleisi mano nuodėmes, padėk man pažinti Jėzų ir priimti jį savo Viešpačiu, padėk man suprasti, kad tik taip aš galiu įgyti amžinąjį gyvenimą. Atsiųsk Šventąją Dvasią ir pamokyk mane, kaip man elgtis... Amen. Noriu pasakyti, kad pokalbis yra ne mano, o Jūsų, žodžiai – ne mano, o Jūsų. Taigi geriau kalbėkitės patys – aš nesikišiu į jūsų pokalbį. Atsiminkite, Dievas neatstumia nė vieno, pas jį ateinančio:

„Visa, ką Tėvas man duoda, ateis pas mane, ir ateinančio pas mane jokiū būdu neišvarysiu lauk...“ (*Jn 6, 37*).

Antra, noriu atkreipti dėmesį į Jėzaus ir Nikodemo pokalbį (*Jn 3*), kuriame Jėzus pabrėžia dar vieną svarbų dalyką – reikia atgimti (gimti iš naujo) iš vandens ir Dvasios. Gal ir mes, išgirdę tokį pasiūlymą, nustebsim, kaip nustebo ir Nikodemas. Jėzus tai sako pagyvenusiam žydui, kuris yra ir fariziejus, ir Abraomo palikuonis, ir apipjaustytas, ir palaimintas šventykloje, ir griežtai besilaikantis visų religinių reikalavimų. Jis nesupranta, kaip galima gimti iš naujo.

Gimimą iš vandens tenka sieti su mums jau įprastu krikštu, kurio metu žmogus sąmoningai priima Dievą savo Viešpačiu. Prisiminkime krikšto formulę:

„Tad eikite ir padarykite mokiniais visų tautų žmones, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, mokydami juos laikytis visko, ką jums įsakiau“ (*Mt 28, 19–20*);

„Kas įtikės ir bus pakrikštytas, bus išgelbėtas, o kas neįtikės, bus pasmerktas“ (*Mk 16, 16*).

Noriu pastebėti, kad čia kalbama apie sąmoningą apsisprendimą ir tikėjimą. Žinau, kad galimai sulauksiu kritikos iš tų žmonių, kurie kūdikių krikštą laiko tolygų šiam. Aš manau, kad visgi yra skirtumas tarp kūdikio ir suaugusio žmogaus krikšto. Pamąstykite patys – ar galite pasikliauti krikštu, kuris buvo atliktas jums esant kūdikiu.

Jonas Krikštytojas, kalbėdamas žmonėms apie Jėzų, sako:

„Aš, tiesa, jus krikštiju vandeniui atgailai, bet tas, kuris ateina po manęs... Jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi. Jo vėtyklė – jo rankoje, ir jis visiškai išvalys savo klojimą. Jis subers savo kviečius į klėtį, o pelus sudegins neužgesinama ugnimi“ (*Mt 3, 11–12*).

Manau, ne aš, o pats Dievas atsakė į klausimus, liečiančius gimimą iš Dvasios.

Jėzaus auka žmogui – ne vien būdas išvengti bausmės, bet ir kelias pasikeisti savo vidumi. Žmogus per krikštą gauna naujojo Adomo (Jėzaus) sėklą – jis gimsta iš naujo ir tęsia savo gyvenimą kaip naujas, tik ką gimęs, žmogus.

Intarpas

Prieš žengdami pirmąjį žingsnį turėtumėte žinoti keletą svarbių dalykų. Klausantis kalbų apie tikėjimą dažnai susidaro įspūdis, kad tai kelias, garantuojantis sveikatą, finansinę sėkmę ir palaimintą gyvenimą Žemėje. Realybėje yra visai kitaip. Nemažai žmonių visas pasiryžimas išgaruoja, kai pamato, kad žadėta sėkmė neaplanko.

Kad taip neįvyktų, manau, tikslinga pakalbėti apie kai kuriuos klaidingus įsivaizdavimus. Dažnai manoma, kad pasirinkęs tikėjimo kelią žmogus čia pat bus apsaugomas nuo ligų ar kitų bėdų, tačiau belaukiant išgydymo ar išlaisvinimo iš kitokio vargo dažnai tenka nusivilti. Tik kai kurie žmonės patiria stebuklingus išgijimus ar išlaisvinimus dvasinių tarnavimų metu, o kai kurie – po asmeninio kreipimosi į Dievą. Kodėl taip yra? Kodėl ne visi? Gal Dievas ne visiems atleidžia? Tai gana keblus klausimas, į kurį atsakymą, manau, galima rasti Evangelijoje pagal Joną – į mokinių klausimą, kodėl žmogus gimė aklas, ar dėl tėvų, ar jo asmeninės nuodėmės, Jėzus atsako:

„Nei jis, nei jo tėvai nenusidėjo, bet jis gimė aklas, kad Dievo darbai būtų apreikšti jame“ (*Jn 9, 3*).

Taigi bėda žmogų gali ištikti ne vien dėl nuodėmių, bet ir dėl kitų priežasčių: Dievo valios, fizinio kūno gedimo, kitų šalutinių veiksnių. Pavyzdžiui, rūkalius gali

susirgti plaučių vėžiu, alkoholikas – kepenų ciroze, ištvirkėlis – įvairiomis lytinėmis ligomis ir pan. Dievo ir nuodėmės santykis visada lieka nepakitęs – anksčiau ar vėliau žmogaus laukia atpildas. Taigi kaip suprasti nuodėmių atleidimą?

Visų pirma reikia skirti laikinas ir amžinąsias nuodėmės pasekmes. Kaltė ir atitinkamai bausmė už mūsų nuodėmės pašalinama tuo momentu, kai gauname atleidimą. Dėl jų nebūsime teisiami ir mūsų nelauks antroji mirtis, tačiau laikinos nuodėmės pasekmės vis dar išlieka. Už dabar padarytą nuodėmę žmogui tenka kaltė ir atitinkamas atlygis dabar. Manau, nereikėtų suprasti, kad tai Dievo bausmė, tiesiog tai dvasinio gyvenimo dėsniai, kuriuos peržengus gaunamas atitinkamas rezultatas. Todėl nereikia tikėtis, kad įžengę į tikėjimo kelią čia pat pasveiksime ar nuo mūsų pasitrauks visos bėdos, – gali prireikti atsakyti už savo netinkamą elgesį. Aš manau, kad tai savotiškas žmogaus auklėjimo kelias.

Kitas žinotinas dalykas liečia žmogaus materialių poreikių patenkinimą. Koks gyvenimas šiuo klausimu laukia nutarusių eiti tikėjimo keliu, galime matyti iš žemiško Jėzaus gyvenimo. Jis, atsakydamas vienam Rašto žinovui, norėjusiam eiti su juo, sako taip:

„Lapės turi urvus ir dangaus paukščiai lizdus, bet Žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti“ (*Mt* 8, 20);

kitam turtingam žmogui:

„Jei nori būti tobulas, eik, parduok savo nuosavybę ir duok beturčiams, ir turėsi lobį danguje. Tada ateik, sek paskui mane“ (*Mt* 19, 21).

Nors tiesiai nepasakyta, tačiau tikėtina, kad išgirdę tai abu šie „užsidedę sekėjai“ atsisakė savo užmačių. Jėzus tą patį akcentuoja ir kitiems:

„Jei kas nori eiti paskui mane, teišsižada savęs, teima ant savęs savo kryžių ir teseka paskui mane“ (*Mt* 16, 24).

Jėzus neužgyveno nei žemiškų turtų, nei titulų, tačiau turėjo visa, kas reikalinga egzistencijai. Tą jis pažada ir sekiantiems paskui jį:

„Todėl nebūkite susirūpinę ir nesakykite: „Ką valgysime?“, arba: „Ką gersime?“, arba: „Kuo apsirengsime?“ <...> Jūsų danguje esantis Tėvas juk žino, kad viso to jums reikia. Bet pirma ieškokite jo karalystės ir teisybės, o visa tai bus jums pridėta. Tad nebūkite susirūpinę rytojumi, nes rytojus rūpinsis savimi“ (*Mt* 6, 31–33).

Dažnai atkreipiame dėmesį į netikinčius žmones, kurie atrodo gyveną neturėdami jokių problemų: yra geros sveikatos, turi puikią šeimą, gerą darbą, gauna pavydėtinas pajamas, turi komfortiškus namus, mašinas, pagarbą, naudojami visais žemiško gyvenimo malonumais, o tie, kurie pasiryžę eiti teisiųjų keliu, gyvena gana suvaržytai. Vis dėlto pažvelkime atidžiau – jie turi visa, ko jiems reikia. Apaštalas Paulius sako:

„[Jūsų] gyvensena tebūnie laisva nuo pinigų meilės. Pasitenkinkite tuo, ką turite, nes jis pats yra pasakęs: „Niekada tavęs nepamesiu ir niekad tavęs nepaliksiu“ (*Hbr* 13, 5).

Taigi, jei pasiryšite eiti toliau, laukia gana komplikuo-
tas gyvenimas, teks apriboti kai kuriuos savo reikalavimus Dievui, būsite greta kitaip gyvenančiųjų. Bet nepavydėkite jiems, nes net viena žemiška išmintis sako taip: „Ne tas turtingas, kas daug turi, bet tas turtingas, kas pasitenkina tuo, ką turi.“

Stivenas Polas Džobsas (Steven Paul Jobs, JAV verslo magnatas, išradėjas, vienas „Apple“ bendrovės įkūrėjų) mirė būdamas 56-erių nuo kasos vėžio, palikdamas 7 mlrd. dolerių turtą. Mirties akivaizdoje jis kalbėjo taip:

„Šiuo metu, gulėdamas lovoje, ligotas ir prisiminęs visą savo gyvenimą, suprantu, kad visas mano pripažinimas ir turtas yra beprasmiški artėjančios mirties akivaizdoje. Turiu pinigų, kad galėčiau įdarbinti geriausius specialistus bet kokioms užduotims atlikti, tačiau neįmanoma pasamdyti žmogaus, kuris neštų mano ligą. Už pinigus galima gauti visokių materialių dalykų, tačiau yra vienas dalykas, kurio negalima nusipirkti, tai yra GYVENIMAS. Sendamas supratau, kad 300 USD ir 3 000 000 USD vertės laikrodis rodo tą patį laiką, kad su 15 000 USD automobiliu ir 15 000 000 USD automobiliu galime pasiekti tą patį tikslą, kad 50 USD ar 1 500 USD vertės vynas sukuria tas pačias pagirias, kad 300 ar 3 000 kvadratinų metrų name vienatvė yra ta pati. Supratau, kad tikroji laimė kyla ne iš materialių dalykų, bet iš meilės, kurią mums suteikia artimieji.“

Regis, atėjus mirties akimircai, S. Džobsas taip pat žvelgė į tolesnį gyvenimą anapus. Anot „USA Today“, paskutiniai S. Džobso žodžiai, kuriuos išgirdo jo artimieji, buvo: „Oh wow. Oh wow. Oh wow...“

Aš manau, kad tiek turtas, tiek neturtas yra savotiškas žmogaus gyvenimo egzaminas, kurį išlaikęs jis gaus atitinkamą atlygį.

Mirusiųjų prisikėlimas

Kalbant apie teisiųjų sielos padėtį po mirties reikia paminėti paskutiniu metu gana populiarią nuomonę, kurios šalininkai teigia, kad teisiojo žmogaus siela iškart po žemiško kūno mirties gauna naują, visam laikui jai skirtą, prisikėlimo kūną ir jie jau nedalyvaus nei teisme, nei

prisikėlime. Savo požiūrį jie grindžia Pauliaus samprotavimais, pateiktais laiškuose korintiečiams (*1 Kor 15*). Nors laikantis šio požiūrio dingsta žmogaus kaip nedalomos asmenybės problema, reikia pažymėti, kad Paulius savo laiškuose gana atkakliai kalba ir apie dar tik būsimą kūno prisikėlimą. Taigi galimas ir toks variantas – sielos danguje yra vienokiame (dvasiniame) kūne, o prisikėlimo metu jos įgis naują fizinį kūną.

(*Apr 6, 9–10*): „Kai jis atplėšė penktąjį antspaudą, re-gėjau po aukuru sielas nužudytųjų dėl Dievo žodžio ir dėl liudijimo, kurio jie laikėsi. Jie sušuko garsiu balsu: „Kaip ilgai tu, Valdove, Šventasis ir Teisingasis, neteisi ir neatkeršysi už mūsų kraują žemės gyventojams?“ Tada kiekvienam iš jų buvo duotas ilgas baltas drabužis, ir jiems buvo pasakyta dar trumpą laiką ilsėtis, kol pasidarys pilnas skaičius ir jų bendratarnių bei jų brolių, kurie bus nužudyti, kaip ir jie [buvo].“

Sielos, buvusios po aukuru, galėjo kalbėti, joms buvo duotas baltas drabužis, kuriuo galėjo apsisiausti, todėl manytina, kad sielos turi kažkokio kūno formą. Manau, kad siela išlaiko ir fizinio kūno identifikavimo požymius, juk mokiniai ant atsimainymo kalno matė Mozę ir Eliją ne prisikėlusią žmonių kūnuose ir juos pažino. Jeigu taip, tuomet tektų pripažinti, kad tokio pat pavidalo yra ir kitų mirusiųjų sielos, nesvarbu, kur jos yra – Danguje ar Mirusiųjų pasaulyje.

Šiandien mes dar negalime pritarti nei tam, nei kitam požiūriui tikriausiai dėl to, kad mūsų samprata apie sielą labai ribota.

Tikinčiajam Biblija labai aiškiai žada prisikėlimą iš mirusiųjų – sielos ir kūno susijungimą. Nors dažnai nėra tiesioginių užuominų, liečiančių kūną, bet aišku, kad nepilnas

žmogaus (sielos) egzistavimas Mirusiųjų pasaulyje ar Danguje nebus galutinis būvis. Naujajame Testamente tvirtinama, kad mūsų kūnai bus grąžinti gyveniman.

„Bet jei Dvasia to, kuris prikėlė Jėzų iš numirusių, gyvena jumyse, tai tas, kuris prikėlė Kristų iš numirusių, padarys gyvus ir jūsų mirtingus kūnus savo jumyse gyvenančia Dvasia“ (*Rom 8, 11*);

[Jėzus Kristus] „...pakeis mūsų nužeminto būvio kūną, padarydamas jį panašų į savo šlovingą kūną...“ (*Fil 3, 21*).

Jėzaus prisikėlimas buvo kūniškas. Lukas rašo, kad kai jis pasirodė mokiniams, šie išsigando manydami matą dvasią, bet Jėzus juos nuramino sakydamas:

„Ko este sumišę ir kodėl abejonės kyla jūsų širdyse? Pažiūrėkite į mano rankas ir kojas ir pamatysite, kad tai aš pats. Palieskite mane ir pažiūrėkite: dvasia neturi kūno ir kaulų, kaip matote mane turint.“ Tai pasakęs, jis jiems parodė rankas ir kojas. Jiems dar netikint iš džiaugsmo ir besistebint, jis jiems tarė: „Ar turite čia ko valgyti?“ Jie padavė jam gabalą keptos žuvies, ir paėmęs jis valgė jų akivaizdoje (*Lk 24, 38–43*).

Pakalbėkime apie prisikėlimo kūną. Dievas sukūrė žmogų fiziniame kūne. Jo kūnas turėjo galimybę tapti nemirtingas, bet tam reikėjo įgyti kitų savybių – tapti amžinam. Be abejo, tam reikėjo Dievo įsikišimo – gyvybės medžio vaisiaus. Tai leidžia teigti, kad ir po prisikėlimo žmogus turės fizinį kūną, – jis bus toks, kaip turime dabar, tačiau negendantis ir amžinas. Paulius, kalbėdamas apie šį kūną, sako taip:

„...mes ne visi užmigsime, bet visi būsime perkeisti – ūmai, akimirka, paskutiniam trimitui gaudžiant. Mat trimitas gaus, ir mirusieji bus prikelti negendantys, o mes būsime perkeisti, nes šis gendantis [kūnas] turi apsivilkti genda-

mumu ir šis mirtingas [kūnas] apsivilkti nemirtingumu“ (*1 Kor 15, 51–53*).

Nori nenori, peršasi mintis, kad tai bus kūnas, bent panašus į dabar mūsų turimąjį.

Kai kalbama apie prisikėlimo kūno panašumą į Jėzaus kūną, reikia manyti, kad turima mintyje tas Jo kūnas, kurį matė mokiniai. Jėzaus kūnas Dievo valia keitėsi – iš pradžių jis neleido Marijai Magdalietei net prisiliesti prie jo, vėliau, kelyje į Emausą, du mokiniai jau nematė jo žaizdų, dar vėliau, kad mokiniai jį pažintų, Jėzus pasirodė kūne, kuris buvo panašus į buvusį po nukryžiovimo, – su nukryžiovimo žymėmis rankose ir šone, susitikime prie ežero Jėzus pasirodė toks pat, kaip visi – jis kūreno ugnį, valgė, vaikščiojo, kalbėjo. Tikėtina, kad dabar Jėzaus kūnas dar kitoks. Kokie būsime prisikėlę mes, realiai patirsime tik po prisikėlimo.

Aišku viena – prisikėlimo kūnui nebus nustatytas amžiaus limitas. Ir Mozė, ir Elisas, ir Petras, ir Paulius, ir kitos sielos prisikėlimo metu gaus tokį kūną, su kuriuo tęs gyvenimą Naujoje Žemėje.

Taigi po fiziologinės mirties turėsime ne vien neįprastą sielos gyvenimą, bet ir neįprastą kūnišką atgimimą. Prisikėlimo metu sielos gaus naujus kūnus, o tiems, kuriuos šis momentas užklups gyvenančius Žemėje, turimas kūnas bus pakeistas nauju. Pirmasis prisikėlimas vyks Kristaus antrojo atėjimo metu, o iki to laiko mirusių žmonių sielos nuo pat pirmųjų žmonijos dienų yra anksčiau minėtame dvasiniame būvyje, ten, kur jos pateko žmogui mirus.

Kada tai vyks?

Aišku viena, kad tai vyks paskutinėmis žmonijos dienomis. Po fiziologinės žmogaus mirties laikas, kuriuo mes vadovaujamės, netenka savo prasmės. Jau nuo žmogaus sukūrimo mirusiųjų žmonių sielos tūkstančius metų kantriai laukia šių dienų savo buveinėse. Kalbant apie jas, Biblijoje minima Kristaus antrasis atėjimas, Tūkstantmetė karalystė, Galutinis teismas. Šie dalykai žmogui ne mažiau svarbūs ir įdomūs nei kasdienio gyvenimo taisyklės pagal Dievo nurodymus.

Yra manančiųjų, kad prisikėlimas vyks dviem etapais – pirmasis susietas su Tūkstantmetės karalystės pradžia arba pabaiga, antrasis – su Galutinio teismo vyksmu. Apreiškimo Jonui knygoje rašoma:

„Paskui aš regėjau angelą, nužengiantį iš dangaus, laikantį bedugnės raktą ir didelę grandinę savo rankoje. Jis pagavo slobiną – senąją gyvatę, kuri yra velnias ir šėtonas, – jį sukaustė tūkstančiui metų, jį įmetė į bedugnę, ją užrakino ir užantspaudavo viršum jo, kad jis nebesudžiotų tautų, kol pasibaigs tūkstantis metų. Po to jis turi būti išleistas trumpam laikui.

Aš regėjau sostus, ir jie atsisėdo į juos, ir jiems buvo leista teisti. Ir regėjau sielas tų, kuriems buvo nukirstos galvos dėl Jėzaus liudijimo ir dėl Dievo žodžio, kurie negarbino žvėries, nė jo statulos ir nepriėmė jo žymės į savo kaktą bei ranką. Jie atgijo ir karaliavo su Kristumi tūkstantį metų. Visi kiti mirusieji neatgijo iki pasibaigs tūkstantis metų. Šitas yra pirmasis prisikėlimas. Palaimintas ir šventas, kas turi dalį pirmajame prisikėlime! Šitiems antroji mirtis neturi galios, bet jie bus Dievo ir Kristaus kunigai ir karaliaus su juo tūkstantį metų“ (*Apr 20, 1–6*).

Bažnyčios istorijoje atskirais laikotarpiais vyravo skirtingos doktrinos ir mokymai apie antrąjį Jėzaus atėjimą ir Tūkstantmetę karalystę. Kai kas mano, kad Tūkstantmetė karalystė jau dabar yra Žemėje, o Jėzaus antrasis atėjimas bus jos pabaigoje. Kiti teigia, kad Tūkstantmetė karalystė prasidės tik antrą kartą atėjus Jėzui ir tęsis lygiai tūkstantį metų, dar kiti nurodo, jog išvis nebus jokios Tūkstantmetės karalystės. Vieni mano, kad pirmasis prisikėlimas vyks Tūkstantmetės karalystės pradžioje, kiti – kad pabaigoje, dar kiti – kad bus keletas prisikėlimų šios karalystės metu. Ar tai bus tikraja prasme tūkstančio metų Jėzaus viešpatavimas, ar pirmasis prisikėlimas vyks karalystės pradžioje ar pabaigoje, vieną ar keletą kartų, Žemėje ar Danguje – niekas nežino. Hipotezių yra pačių įvairiausių, bet nė viena jų nėra neginčytina. Neginčytina tik tai, kad bus antrasis Jėzaus atėjimas ir tai vyks Dievo numatytu laiku.

Jėzaus karalystė Žemėje prasidėjo su pirmuoju jo atėjimu. Tą patvirtina daugelis Biblijos vietų:

„Ir priėjęs Jėzus jiems kalbėjo: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Tad eikite ir padarykite mokinius visų tautų žmones, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, mokydami juos laikytis visko, ką jums įsakiau. Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“ (*Mt 28, 18–20*);

„<...> bet jei aš Dievo Dvasia išvarau velnius, tai Dievo karalystė jau yra atėjusi pas jus. Arba kaip kas gali įsibrauti į stipruolio namus ir pasigrobtį jo daiktus, jei jis pirma nebus surišęs stipruolio?“ (*Mt 12, 28–29*);

„Dabar teisiamas šis pasaulis. Dabar šio pasaulio kunigaikštis bus išmetamas lauk. O kai aš būsiu pakeltas nuo žemės, visus trauksiu pas save“ (*Jn 12, 31*);

„<...> kas mane tiki, tas irgi darys darbus, kuriuos aš darau, ir jis darys dar didesnius už juos, nes aš einu pas Tėvą. Ir ko tik prašysite mano vardu, tai padarysiu, kad Tėvas būtų pašlovintas Sūnuje. Jei ko mane prašysite mano vardu, aš padarysiu“ (*Jn 14, 12–14*).

Jėzus savo galias palieka mokiniam, todėl jo karalystė nesibaigia. Tačiau ar tai jau Tūkstantmetė karalystė? Taip teigiant sunku suprasti kai kuriuos kitus Biblijos teiginius – Šėtono įkalinimą, tūkstančio metų laiką. Dėl to negalima atmesti ir kitų nuomonių, nes kiekviena iš jų turi rimtų argumentų.

Apie antrąjį Jėzaus atėjimą ir jo karalystę gana aiškiai rašoma Evangelijoje pagal Matą:

„<...> kai Žmogaus Sūnus ateis savo šlovėje ir visi angelai su juo, tada jis atsisis į savo garbingą sostą. Jo akivaizdoje bus surinktos visos tautos ir jis atskirs žmones vienus nuo kitų, kaip piemuo atskiria avis nuo ožių. Jis pastatys avis savo dešinėje, o ožius – kairėje. Tada Karalius tars tiems, kurie bus jo dešinėje: „Eikite, mano Tėvo palaimintieji, paveldėkite nuo pasaulio sukūrimo jums paruoštą Karalystę. <...> o tiems, kurie kairėje: „Eikite nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, prirengtą velniui ir jo angelams“ (*Mt 25, 31–41*).

Matome, kad teismas antrojo Jėzaus atėjimo metu vyks tuokart Žemėje gyvenantiems žmonėms. Kartu su Jėzumi bus ir apaštalai, nes tai jiems pažadėta:

„Jėzus jiems tarė: „Iš tiesų jums sakau: naujame pasaulyje, kai Žmogaus Sūnus sėdės savo šlovingame soste, jūs, kurie sekėte paskui mane, – jūs irgi sėdėsite dvylikoje sostų, teisdami dvylika Izraelio genčių“ (*Mt 19, 28–29*).

Įvertinant tai, kas pasakyta, galima manyti, jog Jėzaus karalystė jau yra Žemėje ir jo antrojo atėjimo, kai bus

teisiami visos Žemės gyventojai, galima laukti bet kuriuo momentu.

Biblijoje dažniau kalbama apie tikinčiųjų prisikėlimą, o apie netikinčių prisikėlimą galima spręsti tik iš atskirų trumpų posakių. Pavyzdžiui:

„Nes ateina valanda, kai visi gulintys kapuose išgirs jo balsą ir išeis: tie, kurie darė gera, kelsis gyventi, o tie, kurie darė bloga, kelsis, kad būtų pasmerkti“ (*Jn 5, 28–29*) arba Pauliaus kalboje su valdytoju Feliksu:

„Bet tau išpažįstu tai, kad aš tarnauju protėvių Dievui taip, kaip reikalauja Kelias, kurį jie vadina atskala, tikėdamas viską, kas sutinka su įstatymu ir parašyta pranašuose, turėdamas viltį, kurią ir šitie patys priima, kad bus teisiųjų ir neteisiųjų prisikėlimas“ (*Apd 24, 14–15*).

Taigi ruošiantis Galutiniam teismui prieš Baltąjį sostą vyks tiek teisiųjų, tiek neteisiųjų prisikėlimas.

„Paskui aš pamačiau didelį baltą sostą ir jame Sėdintįjį, nuo kurio veido pabėgo žemė ir dangus, ir jiems nebebuvo kur pasidėti. Aš regėjau mirusiuosius, didelius ir mažus, stovinčius priešais sostą, ir knygos buvo atskleistos. Dar kita knyga buvo atskleista; ji yra gyvenimo knyga. Mirusieji buvo teisiami remiantis tuo, kas buvo įrašyta knygoje, pagal jų darbus. Jūra atidavė joje esančius mirusiuosius, ir mirtis bei mirusiųjų buveinė atidavė juose esančius mirusiuosius, ir kiekvienas buvo teisiamas pagal savo darbus. Mirtis ir mirusiųjų buveinė buvo įmesti į ugnies ežerą. Ugnies ežeras – tai yra antroji mirtis. Ir jei kas nebuvo rastas įrašytas gyvenimo knygoje, buvo įmestas į ugnies ežerą“ (*Apr 20, 11–15*).

Dėl Jėzaus teismo ir Teismo prieš Baltąjį sostą labai įdomią prielaidą daro J. O. Buswell'as [*James Oliver Buswell, Jr., Systematic Theology of the Christian Religion, vol. 2. Grand*

Rapids: Zondervan Publishing House, 1963, p. 422–423]. Jis teigia, kad šiuos teismus galima sujungti į vieną paveikslą, šitaip parodant teismo vientisumą ir visuotinumą – tiek gyvųjų, tiek mirusiųjų. Tuo labiau kad trukmė tarp teismų nenurodyta.

Tai, kad Jonas matė „didelius ir mažus, stovinčius priešais sostą“, leidžia manyti, jog jis regėjo juos kūniškame pavidale, tačiau niekur nekalbama, kuriuo momentu jie prisikėlė. (*Apr 20, 11–15*) taip pat nieko nesakoma, kokiam kūne šie mirusieji yra prieš teismą. Manau, jų kūnas nėra toks pat, kaip jau prisikėlusiuoju (pastarieji šiame procese nedalyvauja, nes jau yra prisikėlę ir turi naujus kūnus, nepavaldžius mirčiais ir sunykimui), nes netikintieji dėl jų nuodėmingos prigimties gali eiti tik pražūčiai, o ne amžinai gyventi. Anksčiau pateikiau prielaidą, kad sielos po mirties turi dvasinį kūną, kuris išlaiko fizinio kūno panašumą. Tikėtina, kad Jonas matė visus mirusiuosius, kuriuos atidavė „jūra, mirtis ir mirusiųjų pasaulis“ būtent šiuo pavidalu. Tas, kas „buvo rastas įrašytas gyvenimo knygoje“, kėlėsi amžinam gyvenimui (gavo naują negendantį prisikėlimo kūną), kas „nebuvo rastas įrašytas“, buvo įmestas į ugnies ežerą toks, koks buvo pašauktas į teismą.

Apibendrinant galima tiksliai pasakyti tik tai, kad mirusiųjų prisikėlimas vyks dviem etapais: pirmieji bus prikelti antrojo Jėzaus atėjimo metu – tie, „kuriems buvo nukirstos galvos dėl Jėzaus liudijimo ir dėl Dievo žodžio, kurie negarbino žvėries, nei jo atvaizdo, ir neėmė jo ženkle sau ant kaktos ir rankos“ (*Apr 20, 1–6*), o visi kiti – Galutinio teismo metu įgiję teisę į amžinąjį gyvenimą.

■ Gyvenimas Naujoje Žemėje

Po Galutinio teismo žmonių keliai išsiskirs negrįžtamai – vieni pavaldės amžinąjį gyvenimą, o kiti bus pasmerkti antrai mirčiai. Todėl tolesnį mūsų pokalbį galima tęsti tik apie tuos, kurie gyvens. Jų buveinė bus ne perdaryta senoji, o sukurta nauja Žemė. *Apraiškime Jonui* rašoma:

„Paskui aš regėjau naują dangų ir naują Žemę, nes pirmasis dangus ir pirmoji Žemė praėjo ir nebuvo jūros. Ir [regėjau] šventąjį miestą, naują Jeruzalę, nusileidžiančią iš dangaus nuo Dievo, paruoštą kaip nuotaką, papuoštą savo sužadėtiniui. Ir girdėjau garsų balsą iš sosto sakant: „Štai Dievo buveinė prie žmonių, ir jis gyvens su jais. Jie bus jo tautos [tauta], o pats Dievas bus su jais. Jis nušluostys visas ašaras nuo jų akių, ir nebebus mirties. Nebebus nei gedėjimo, nei raudojimo, nei skausmo, nes tai, kas pirmiau buvo, praėjo“ (*Apr 21, 1*).

Akivaizdu, kad Naujoje Žemėje nebus mums įprastos jūros. Nebus nei Saulės, nei Mėnulio, nebus nakties. Pasikeis ir pats Dangus – kalbant apie jį galima akcentuoti tik vieną žmogaus proto išmąstytą požymį – jame nebebus žmonių sielų tuo pavidalu, kokių buvo senajame Danguje.

Naujoje Žemėje, kaip ir dabartinėje, bus šventųjų miestas – Jeruzalė. Paulius (*Hbr 12, 22–24*) mini, kad ji jau dabar yra Danguje:

„Bet jūs esate priėję prie Sijonos kalno bei gyvojo Dievo miesto, dangaus Jeruzalės, ir prie miriadų angelų, prie iškilmingo susirinkimo ir prie danguje įrašytų pirmagimių bendruomenės, prie Dievo, visų teisėjo, ir prie dvasių teisiųjų, padarytų tobulų, prie naujosios sandoros tarpininko Jėzaus ir prie pašlakstyto kraujo, kalbančio veiksmingiau negu Abelio kraujas.“

Taigi, visai galimas dalykas, kad ši Jeruzalė egzistuoja jau dabar ir yra apgyvendinta tų, kurie buvo rasti vertais paveldėti Danguaus karalystę. Vėliau miestas tiesiog nusileis į Naująją Žemę.

Įspūdingas šio miesto dydis – 2 200 kilometrų ilgio, pločio ir aukščio, apjuostas 67 metrų aukščio siena. Vieni mano, kad miestas turės kubo formą, dauguma kitų – kad piramidės. Dabartinis mūsų protas negali aprėpti tokių matmenų miesto, tačiau neužmirškime, kad naujoje realybėje galime susidurti su visai kitais matmenimis. Apreiškimo autorius, matydamas šį miestą, buvo sužavėtas jo grožio. Jis pastatytas ne žmonių rankomis – tai Dievo, Avinėlio (Jėzaus) ir žmonių, įrašytų Avinėlio gyvenimo knygoje, buveinė.

„Dievo ir Avinėlio sostas bus jame, ir jo tarnai jį garbins. Jie matys jo veidą, ir jo vardas bus jų kaktose. Nakties nebus, ir jiems nereikės žiburio šviesos, nė saulės šviesos, nes Viešpats Dievas jiems švies, ir **jie karaliaus** per amžius“ (*Apr 22, 3–5*).

Kiti žmonės gyvens už miesto ribų. Apreiškime Jonui sakoma:

„Tautos vaikščios jo [Dievo] šviesoje, ir žemės karaliai gabens į jį [naująją Jeruzalę] savo prabangą. Jo vartai niekad nebus užrakinti dieną, nes nakties ten nebus, ir jie [pasaulio karaliai] atgabens į jį tautų prabangą ir brangenybes. Niekad neįeis į jį niekas, kas nešventa ir kas bjauriai elgiasi ir meluoja, tik tie, kurie įrašyti Avinėlio gyvenimo knygoje“ (*Apr 21, 24–26*).

Kad ir kaip keista, bet ne visi galės įeiti į miestą, – pasirodo, kad Naujoje Žemėje bus ir bjauriai besielgiančių, ir meluojančių.

Ką darys paveldėję amžinąjį gyvenimą? Apie tai Biblijoje randame tik nedideles užuominas. Iš cituotų Apreiškimo

tekstų galima daryti išvadą, kad Naujoje Jeruzalėje gyvenantieji bus Dievo tarnai, o esantieji už miesto ribų užsiims kažkokia kita veikla. Visai galimas dalykas, kad čia turima mintyje ta veikla, kuriai iš pat pradžios žmogus buvo sumanytas, kai jis dar buvo Edeno sode.

Dažnai galvojame, kad po mirties susitiksime Danguje su savo artimaisiais: seneliais, tėvais, sutuoktiniais, vaikais, draugais, giminaičiais ir kitais, su kuriais gyvenome ar bendravome čia, senojoje Žemėje. Bet ar pažinsime savo artimuosius, ar galėsime vėl būti drauge, ar pamiršime savo nuodėmingus poelgius ir ar nesigraušime ir neliūdėsime dėl to, ką padarėme ir ko nepadarėm? Į daugelį šių klausimų šiandien atsakyti neįmanoma, bet remiantis spekuliacinėmis hipotezėmis pabandyti paieškoti atsakymų galima.

Visų pirma, manau, reikėtų nuliūsti tiems, kurie tikisi šio susitikimo. Kiekvieno žmogaus, netgi mums artimo, padėtis po mirties priklauso nuo jo buvusio asmeninio gyvenimo. Aišku, kad mes jau po fiziologinės mirties galim patekti visai į skirtingas vietas. Tokiu atveju susitikimas bus neįmanomas. Jeigu pakliūsime į tą pačią vietą, manau, galėtume susitikti.

Tik ar pažinsime vieni kitus susitikę? Aš pagalvoju, ar pažins mane mano žemiškasis tėvas, kuris išėjo, kai aš buvau dar vaikas, o dabar esu garbaus amžiaus, ir ar pats pažinsiu jį po tiek metų? Tai, kad apaštalai Žemėje galėjo pažinti Mozę ir Eliją (*Mt 17, 1–8; Mk 9, 2–8; Lk 9, 28–36*), leidžia manyti, jog bus kažkokie požymiai, iš kurių galėsime atpažinti vienas kitą.

Panašiai tektų manyti ir apie amžiaus skirtumus – vieni nueis į ten būdami seneliais, kiti brandžiame amžiuje, dar kiti mažais vaikais. Šiuo klausimu irgi galima kelti įvairias, bet vėlgi tik spekuliacines hipotezes.

Logiška manyti, kad neprisiminsime savo buvusių trūkumų, nesėkmių ir nuodėmių, taip pat mums brangių žmonių, kurių nebus greta, nes priešingu atveju mumyse atsirastų liūdesys ir nevilts, o tai nesisieja su tuo, kas pasakyta (*Apr 21, 1*), jog Dievas

„...nušluostys visas ašaras nuo jų akių, ir nebebus mirties. Nebebus nei gedėjimo, nei raudojimo, nei skausmo, nei tai, kas pirmiau buvo“ (*Apr 21, 4*).

Iš Jėzaus atsako sadukiejams (*Lk 20, 27–40*) apie septynis brolius, turėjusius vieną moterį kaip žmoną, kieno ji bus žmona prisikėlime, aišku, kad prisikėlime nebus atkuriami šeiminiai ryšiai, buvę Žemėje, – tikriausiai bus kažkoks naujas žmonių bendravimas.

Dar vienas šiandien atrodantis aktualus klausimas – ar bus skirtumas tarp asmenų turtiniu ir garbingumu požiūriu, kaip yra dabar Žemėje? Biblijoje daug vietų, kuriose kalbama, kad Dangaus karalystėje vieni bus labiau pagerbti nei kiti, pavyzdžiui, (*Dan 12, 2–3*) sakoma:

„Daugelis miegančių dulkėtoje žemėje pabus: vieni amžinam gyvenimui, kiti gėdai, amžinam baisėjimuisi. O išmintingieji spindės taip, kaip spindi dangaus skliautas, ir tie, kurie pamokė daugelį teisiai elgtis, – kaip žvaigždės per amžių amžius. O tu, Danieli, laikyk tuos žodžius paslapyje ir užantspauduok knygą iki pabaigos laiko.“

Tektų pripažinti, kad atlyginimas už tarnystę visgi darys skirtumą tarp asmenų. Tačiau Biblijoje yra ir tokių palyginimų, iš kurių galima susidaryti priešingą nuomonę, pavyzdžiui, iš (*Mt 20, 1–16*) pateikto palyginimo apie lygų užmokestį ir nelygų darbą galima manyti, kad visiems bus atlyginta vienodai. Ir vėl gali padėti tik dabartinio žmogaus loginis mąstymas – amžinajame gyvenime nebus neteisybės, savanaudiškumo, troškimo išsiskirti, pavydo,

taigi niekas nejaus skirtumą ir nepasitenkinimą keliančių jausmų, nors iš (*Apr 21, 24–26*), kur apie Naujosios Jeruzalės miestą sakoma: „Tautos vaikščios jo [Dievo] šviesoje, ir žemės karaliai gabens į jį savo prabangą...“, matome, kad bus ir karaliai, ir, tikėtina, „ne karaliai“.

Akivaizdu, kad Naujojoje Žemėje teks užsiimti ir kažkokia aktyvia veikla. Kaip skirsimės, kas, kuo ir kaip užsiims? Senojoje Žemėje vieni buvome vienos, kiti kitos profesijos atstovai, vieni gebantys daugiau, kiti mažiau, vieni didesnio, kiti mažesnio išsilavinimo ir pan. Šie skirtumai, būdingi šiandieniniame žemiškajame gyvenime, naujame amžiuje turėtų išlikti. Nereikėtų manyti, kad nebus jokio augimo ir vystymosi proceso, – tikriausiai teks tęsti tas savybes, kurias gavome ir gausime iš Dievo, augti ir tobulėti, bet, kaip sako kai kurie teologai [*Joh Baillie, And the Life Everlasting, New York: Scribner, 1933, p. 281*], tai bus vystymasis pilnatvėje, o ne vystymasis tikslu pasiekti pilnatvę. Gyvenimas be pokyčių neįtikėtinas – tikriausiai bus ir augimas, ir vystymasis, ir tobulėjimas.

Nuolat bus ir vaikų, ir suaugusiųjų, kaip bus ir sveikų, ir ligonių. Žmonės nepraras dabartiniam žmogui būdingų savybių – jie mąstys, priiminės sprendimus ir juos vykdys, jie nebus suprogramuoti robotai. Iš Biblijos tekstų viena aišku – mirties nebus, žmogaus kūnas neturės amžiaus limitu, žmonėms nebus draudžiama valgyti gyvybės medžio vaisius, tačiau tai nereiškia, kad jis negalės susižaloti, sirgti ar turėti kitų bėdų, nes sakoma:

„Paskui jis man parodė gyvybės vandens upę, skaidrią kaip kristolas, ištekančią iš Dievo ir Avinėlio sosto. Jo gatvės viduryje ir vienoje bei kitoje upės pusėje augo gyvybės medis, duodantis dvylikakartį vaisių, o medžių lapai buvo naudojami tautoms gydyti“ (*Apr 22, 1–2*).

Galbūt čia gyvybės vandens upei, maitinančiai greta augantį gyvybės medį / medžius, simboliškai prilyginama Dievo Dvasia.

Vis dėlto kad ir kaip norėtume žinoti visa, kas bus, šiandien tai neįmanoma. Žmonių būseną amžinybėje negali būti palyginama su tuo, kas mums žinoma šiame gyvenime, todėl ir čia panaudoti aprašymai negali duoti tikrojo paveikslėlio apie tai, kas mūsų laukia, nes, kaip sakė apaštalas Paulius (*1 Kor 2, 9*), „Tai, ko akis neregėjo ir ausis negirdėjo, kas žmogaus mintin neatėjo, ką [visa, ką] Dievas paruošė ji mylintiems“. Dangiško gyvenimo nereikia laikyti tik praplėtais ir sustiprintais šio gyvenimo malonumais.

Turinys

Pratarmė	3
Nuo ko viskas prasidėjo?	5
Kas aš?	7
Iš kur aš?	13
Įvairūs požiūriai į žmogaus atsiradimą	15
Kuris teisiausias?	20
Kada žmogus atsirado Žemėje?	21
Koks tas žmogus?	26
Kaip sudarytas žmogus?	30
Dėl ko Žemėje atsirado žmogus?	35
O gal žmogus – nepriklausoma asmenybė?	36
Ar visada žmogus elgiasi teisingai?	39
Nuodėmės pasekmės	48
Kodėl žmonės miršta?	50
O kas toliau?	54
Kas tie teisieji ir kaip jais tampama?	62
Intarpas	73
Mirusiųjų prisikėlimas	76
Kada tai vyks?	80
Gyvenimas Naujoje Žemėje	85

Valentinas Zaveckas

Kas žmogui uždengta – Vilnius: Leidybos įmonė
„Kriventa“, 2021. – 92 p.

ISBN xxxxxxx

Brūkšninis kodas xxxxxx

Valentinas ZAVECKAS

Kas žmogui uždengta

Išleido LĮ „Kriventa“

V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel. / faks. (8 5) 265 0629

kriventa@kriventa.lt

www.kriventa.lt

Kalbos redaktorė Angelė Pletkuvienė

Dizainerė Ilona Chmieliauskaitė

Tiražas 100 egz.